

ZVONÍ!

číslo 8

modelové lekce pro pedagogy

Příběh o Kulhavé noze aneb kde vzali indiáni oheň?

Čím dříve se děti seznámí s četbou, tím dříve se u nich začne rozvíjet čtenářská gramotnost.

Ukázkové lekce napoví, jak postupovat při výuce češtiny?

Ukázková lekce ukáže, jak lze efektivně vyučovat češtinu u dětí, pro které není mateřským jazykem.

Norská metoda Grunnlaget učí předškolní děti učit se

Využívání konceptuálního způsobu výuky pomáhá dětem připravit na úspěšný vstup na základní školu.

Díky pohádce o šimpanzovi se děti dozví, jak žijí opice a zároveň se učí, jaký je rozdíl mezi pravdivým a nepravdivým tvrzením.

5

Čtení příběhů je pro vývoj čtenářské gramotnosti důležité. Začít můžeme třeba s malým indiánem.

Během kurzů si pedagogové vše vyzkoušeli na vlastní kůži. Třeba i výuku barev.

8

Norská vzdělávací metoda Grunnlaget rozvíjí schopnosti, které děti využijí při učení.

15

18

Jak rozšířit slovní zásobu? Nastupte do našeho vlaku a my vám to ukážeme...

Procházka k rybníku se může lehce proměnit ve výuku nového pojmu vodorovná poloha.

22

34

obsah

Kulhavá noha aneb kde vzali indiáni oheň? 5

Děti se na základě klíčových slov vymýšlejí vlastní příběhy.

Příběh o šimpanzovi děti učí nejen to, jak žijí opice 8

Pomocí vyprávění pomáháme dětem určit, co je a není pravdivé tvrzení.

Duha i čáp dětem pomáhají rozeznávat barvy 13

Po opakování již naučených barev přichází řada na ty nové.

Ten tygr, ta žirafa; pomocí zvířat určíme rod 15

Za pomoci zvířat děti naučíme, co je mužské a co ženského rodu.

Vlak děti svezí a zároveň je naučí nová slova 18

Lekce slouží k rozšíření slovní zásoby, téma: dopravní prostředky.

Norská metoda Grunnlaget učí předškolní děti učit se 22

Využívání konceptuálního způsobu výuky připravuje děti na vstup do školy.

Plavba na lodičce usnadní první dny ve školce 28

Jak zpříjemnit dětem jejich začátky v mateřské škole?

Kouzla s ledem odhalí vodorovnou polohu 34

Zamrzlý rybník jako pomůcka při učení nového pojmu.

editorial

Vážení přátelé,

dovolu mi vás přivítat u osmého čísla časopisu Zvoní. Tento bulletin vychází v rámci projektu „Pojďte do školky!“, který na konci června uzavře své brány. O budoucnosti časopisu se bude ještě rozhodovat, přesto bych vám chtěl za celý tým, který ho po dva roky připravoval poděkovat za vaši přízeň.

Zatím poslední číslo jsme věnovali především učitelům a učitelkám, kteří hrají ve vzdělávacím procesu jednu z nejdůležitějších rolí. Přitom jsou často v situaci vojáka, který byl vyslán do boje, ale velitelé ho zapomněli vybavit vším potřebným. Naším cílem bylo tento stav pomoci napravit. V rámci projektu jsme proto připravili sérii certifikovaných vzdělávacích kurzů, které se zaměřily na posilování pedagogických dovedností, které mohou být při každodenní výuce prospěšné. Osmé Zvoní je tak složeno z modelových lekcí, se kterými jsme po dva roky v rámci našich kurzů seznamovali učitele po celé ČR.

Přeji příjemné čtení.

Martin Kovalčík

KURZY PRO PEDAGOGY se kromě teorie zaměřily i na praktický nácvik.

Foto: Klára Horáčková

KOMENTÁŘ

Modelové lekce pomohou při každodenní výuce

Lekce vycházejí z kurzů pro pedagogy MŠ pořádaných v rámci projektu „Pojďte do školky!“.

Jednou z páteřních činností právě končícího projektu bylo pořádání seminářů, které cílily svou pozornost především na pedagogy mateřských škol a ostatních předškolních vzdělávacích zařízení. V průběhu projektu, jsme nabízeli pět druhů kurzů. Šlo o následující semináře:

- Kurz „Rozvoj prosociálních dovedností u dětí v prostředí MŠ“
- Kurz „Podpora čtenářských dovedností v MŠ – specifika práce s dětmi z čtenářsky nepodnětného prostředí“
- Kurz „Konceptuální učení - příprava dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na vstup do školky“
- Kurz „Možnosti mateřské školy pro podporu dětí z jazykově odlišného prostředí“
- Kurz: „Rodiče spojenci mateřské školy – respektující komunikace s rodiči“

Tematicky se kurzy zaměřovaly především na výuku dětí, které z různých důvodů potřebují speciální podporu. Může jít

o děti, které vyrůstají „na špatné adrese“ či děti cizinců, pro které může být čeština překážkou k pochopení probírané látky. Veškeré postupy však mohou pomoci všem dětem bez výjimky.

2600
tolik pedagogických pracovníků se zúčastnilo kurzů a filmových projekcí, které uspořádali neziskové organizace sdružené v projektu „Pojďte do školky!“

Kromě kurzů jsme se snažili pedagogy podpořit v přijetí inkluze jako základního konceptu výuky i pomocí projekcí německého filmu „Všichni spolu“, který znamenal velký úspěch během loňského filmového festivalu dokumentárních filmů Jeden svět. Film pojednává o tom, jak to funguje v jedné německé škole, kde se v jedné třídě potkávají děti, které z nejrůznějších důvodů stojí každé na jiné pomyslné startovní čáře.

Celkem jsme během trvání projektu „Pojďte do školky!“ podpořili více než 2600 pedagogických pracovníků.

Inspirace pro učitele

Na následujících stránkách naleznete 12 modelových lekcí, které jsou praktickou ukázkou výukových postupů, které jsme s pedagogy na kurzech procvičovali. Zaměřili jsme se na práci s jazykem, rozvoj čtenářských dovedností a aplikaci norské vzdělávací metody Grunnlaget, kterou již několik let úspěšně používáme v našich předškolních klubech. Věříme, že lekce mohou být užitečnou pomůckou při každodenní práci s dětmi.

Materiály jsme se snažili psát tak, aby se jimi mohli inspirovat i učitelé a učitelky, kteří námi pořádané kurzy neabsolvovali. Chceme s vámi být v kontaktu i nadále, v případě potřeby proto rádi vše doplníme a dovysvětlíme. Své dotazy pište na adresu: martina.francuchova@clovekvitisni.cz.

Martin Kovalčík

KURZEM PODPORA ČTENÁŘSKÝCH DOVEDNOSTÍ V MŠ prošlo na 300 pedagogů.

Foto: Marta Vodáková

ČTENÁŘSTVÍ

Předškolní věk je pro rozvoj čtenářské gramotnosti klíčový

Děti se učí základním myšlenkovým operacím jako je předvídání, shrnování či kladení otázek.

Ukázkové lekce, popsané v následujících kapitolách, jsou zaměřeny na podporu pozitivního vztahu dětí ke čtení a na rozvoj jejich čtenářských dovedností. Ve třech lekcích se věnujeme naučnému i beletristickému textu a popisujeme nejen obsahovou, ale i formální stránku výuky. Pedagogové mohou krok za krokem sledovat postup, který vede k úspěšné implementaci navržených přístupů do výuky.

Děti se učí rozumět textu

Popsané lekce byly spolu s dalšími prezentovány na semináři s názvem „Podpora čtenářských dovedností v MŠ – specifika práce s dětmi z čtenářsky nepodnětného prostředí“. Seminář vychází z metodiky programu „Čteme s nečtenáři a učíme je kriticky myslet“ a „Čtením a psaním ke kritickému myšlení“. Smyslem těchto kurzů bylo poskytnout jejich účastníkům podporu a inspiraci pro práci s dětmi ze čtenářsky nepodnětného prostředí.

Jak ukazuje řada zahraničních i českých výzkumů, předčtenářské období, tedy věk, který děti tráví v mateřských školách, je pro budoucí rozvoj čtenářské gramotnos-

ti klíčový. V této době se děti prostřednictvím hlasitého čtení dospělých a rozhovorů nad knihou učí základním myšlenkovým operacím a čtenářským dovednostem, jako je předvídání, shrnování, kladení otázek, vizualizace, vytváření souvislostí, vyjasňování. Jen díky nim dobře rozumějí textu (doslovně ho chápou a porozumí i jeho celkovému smyslu) a mohou ho i posuzovat či k němu zaujímat nějaké stanovisko.

Pedagogové mohou krok za krokem sledovat postup, který vede k úspěšné implementaci navržených přístupů do výuky.

”

Lekce mají ustálenou strukturu, která vychází z třífázového modelu učení E – U – R (evokace, uvědomění si významu informací a reflexe). V **evokaci** si děti vybavují, co už o tématu vědí, kladou si autentické otázky, někdy může vzniknout i sociokognitivní konflikt (děti se na určité informaci neshodnou), který zvyšuje vnitřní motivaci (děti chtějí vědět, kdo měl pravdu).

V případě, že s nimi budeme číst beletristický text, děti si vybavují své dosavadní životní a čtenářské zkušenosti, které by jim mohly pomoci se v příběhu rychleji orientovat a porozumět jeho celkovému smyslu. Ve fázi **uvědomění si významu informací** děti dostanou nějaký zdroj informací (nejčastěji jim učitel přečte nahlas text, ale mohou sledovat i film, dělat pokus, vidět a osahat si něco v reálu) a vyhodnocují informace, které z něj vyplývají. V **reflexi** si nějakým způsobem uzavírají celé téma a formulují svými slovy či svým obrázkem to, co nového si z lekce odnášejí.

“

Učiteléské dovednosti

Pro úspěšnou implementaci těchto postupů do praxe jsou klíčové některé učiteléské dovednosti. Mezi nejdůležitější patří dovednost vyjednat s dětmi dohodu o průběhu činnosti, modelovat, jak může činnost probíhat, poskytovat dětem okamžitou popisnou zpětnou vazbu o tom, jak se jim daří činnost realizovat a reflektovat, zda byl navržený postup účinný, příp. promyslet změny pro příště.

Kateřina Šafránková, Květa Krüger

KNIHA patří do dětských rukou dříve než na základní škole.

Foto: Marta Vodáková

ČTENÁŘSTVÍ Lekce č. 1: Kulhavá noha aneb kde vzali indiáni oheň?

Na základě klíčových slov děti vymýšlejí vlastní příběhy, které poté porovnávají s tím původním.

EVOKACE

Dětem rozdáme barevnou kopii jedné ilustrace k příběhu *Kde vzali indiáni oheň?* z knihy *Indiánské příběhy*. Poté jim dáme několik chvilky na to, aby si obrázek prohlédly a zamyslely se, o čem by mohl být příběh, který budeme číst. Doba na zkoumání obrázku by neměla být příliš dlouhá, protože děti se v tomto věku ještě nedokážou dlouho soustředit na úkol, při kterém nemohou sdílet své nápady s ostatními nebo se ujistit, že správně pochopily zadání.

Naším cílem bylo, aby si udělaly základní představu o prostředí a hlavní postavě příběhu. Po uplynutí doby na přemýšlení mohly děti sdílet své nápady se spolužáky.

Klíčová slova

Děti se rozdělily do skupin po dvou nebo po třech. V této fázi jsme využily metodu „klíčová slova“ a nabídly jsme jim několik „klíčů“ k příběhu. Jedním z nich byl název příběhu „*Kde vzali indiáni oheň?*“, dalšími byla slova či slovní spojení, která zastupují skutečnosti, které hrají v příběhu klíčovou roli:

RICHARD, U.: INDIÁNSKÉ PŘÍBĚHY Thovt, Praha 2008.

- Kulhavá noha
- oheň
- tři překážky
- náčelník

Úkolem dětí je ve skupinách vymyslet podle těchto klíčů nějaký příběh. Klíčová slova dětem napovídají, kdo je hlavní postavou (malý indián Kulhavá noha, který

má opravdu nemocnou nohu, jak je patrné i z obrázku), jaká je zápleтка příběhu (získat oheň), jaké peripetie bude muset hrdina zvládnout (tři překážky) a jaký bude závěr (stane se náčelníkem). Cílem ale není, aby se děti trefily ve svém předvídání přesně do znění, které pak budeme číst, ale aby se pokusily sestavit smysluplný příběh, byť odlišný.

Pomocí zpětné vazby jsme oceňovaly všechny dobré nápady a zápletky, všechny dějové zvraty, které děti vymyslely. Při této aktivitě jsou zvýhodněny děti, kterým rodiče doma čtou a vyprávějí různé příběhy či historky – mají totiž představu, jak vypadá dobrý příběh, mohou se při vymýšlení spolehnout na svou zkušenost (např. dopadne to dobře, protože je to příběh pro děti).

Dětem, které nemají s příběhy zkušenost, pomůžeme tím, že jim předem řekneme, z čeho se příběh skládá, a pomoci šály nebo delšího šátku jim předvedeme, co je to zápleтка. Šála představuje příběh se začátkem, prostředkem a koncem (ukazujeme na jednotlivé části šály). Na začátku se většinou seznámíme s hlavním hrdinou a prostředím, kde se příběh ode-

V PŘEDŠKOLNÍCH KLUBECH patří četba mezi běžné činnosti, kterou s dětmi vykonáváme.

Ilustrační foto: Iva Zimová

hrává, v určitou chvíli se situace v příběhu začne zamotávat (uděláme uzel) a hrdina musí něco podniknout, aby se vše zase rozmotalo, většinou musí o něco bojovat, něco změnit (šálu opět rozmotáme) a pak už může jít dál a vše se uzavírá a končí.

Nečekáme od dětí dokonalé příběhy a upozorníme je, že v češtině se slova ohýbají, takže mohou klíčová slova měnit (s náčelníkem, u ohně...). Nutno podotknout, že díky obrázku a volbě klíčových slov se většina dětských příběhů opravdu přibližuje ději našeho příběhu. Děti mohou své příběhy vyprávět jiné skupince, případně i nahlas pro celou třídu. Je však třeba ohlídat, aby při této aktivitě nevyčerpaly všechny své síly a byly ještě ochotné naslouchat našemu řízenému čtení.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Řízené čtení

Při řízeném čtení si učitel připraví několik otázek, které položí dětem při čtení

příběhu (nikoli až po dočtení). Otázky by měly být otevřené, tedy s více možnými správnými odpověďmi. Díky těmto otázkám se rozproudí mezi dětmi diskuze, která napomáhá porozumění textu. Slabší žáci mají možnost naslouchat názorům ostatních a vidět jejich různé přístupy k textu.

Čtení a přemýšlení by mělo děti bavit, nemělo by být spojené s nepříjemnými a obtěžujícími úkoly, které s textem nesouvisí.

Při dalších příležitostech už tedy vědí, jak postupovat, jak nad textem přemýšlet. Pokud nikdo z dětí na otázku neodpovídá, modelujeme naše přemýšlení nad ní my. Děti se většinou rychle napojí na náš způsob uvažování, a buď s námi souhlasí, nebo nesouhlasí, případně nás doplňují a opravují. To už je výsledek, o který se můžeme opřít.

Otázky volíme tak, aby dětem pomohly pochopit celkový smysl textu, jeho nosnou myšlenku. Zároveň řada z nich míří na určité čtenářské dovednosti, které děti ještě nemají ustálené a potřebují se v nich trénovat (předvídání, shrnování, vytváření souvislostí mezi textem a čtenářovým životem, mezi texty navzájem, jednodušší interpretace chování postav). Vždy však myslíme na to, že nejdůležitější je prožitek dětí u čtení. Čtení a přemýšlení by je mělo bavit, nemělo by být spojené s nepříjemnými a obtěžujícími úkoly, které s významem textu nesouvisí, nebo jich je neúměrně mnoho. Níže uvedené otázky jsou tedy jen nabídkou, ze které si citlivě vybíráme podle momentální situace ve třídě, nálady a energie dětí a dalších okolností.

Kde vzali indiáni oheň?

Před mnoha a mnoha zimami, když ještě indiáni neznali oheň, žil u Medvědí řeky mladý náčelnický synek. Protože měl od narození jednu nohu kratší a kulhal, říkali mu všichni Kulhavá noha. Všichni se mu smáli...

A POZNÁŠ, jaké je to písmeno?

Ilustrační foto: Iva Zimová

OTÁZKA: Za co se mu mohli smát? Vzpomenete si na situaci, kdy se někdo někomu smál? (vytváření souvislostí mezi textem a čtenářovými životem)

... a pokřikovali na něj: „S takovouhle nohou se nikdy nemůžeš stát naším náčelníkem!“ A tak Kulhavá noha utíkal do lesa, kde se učil docela sám všemu, co musí umět správný indián. Tak se stal z Kulhavé Nohy bezchybný střelec, nejlepší lovec a nejudatnější válečník.

OTÁZKA: Co asi umí bezchybný střelec, nejlepší lovec a nejudatnější válečník? (vyjasňování významu obtížnějších slov a slovních spojení)

Jednoho dne k němu promluvil moudrý kalous ušatý: „Chceš se stát náčelníkem? Pak jdi za Matkou Slunce, vezmi oheň a přines ho svému kmeni. Ale opatrně! Cesta je nebezpečná!“

OTÁZKA: Co myslíte, vydá se na cestu? Jaké překážky bude muset překonat? (předvídání, zapojení předchozích zkušeností)

A tak se Kulhavá noha vydal na cestu. Zanedlouho došel k hluboké propasti, která mu ale nenaháněla vůbec strach. Pokácel strom, směle po něm přešel a pokračoval dál ve své cestě. Na prérii musel čelit tříhlavému chřestýši. Ale i tentokrát si věděl rady. Zkrotl hada holí a nacpal ho do pytle.

OTÁZKA: Proč nacpal chřestýše do pytle? (interpretace hrdinova chování)

Znenadání na něj zaútočil jednooký sokol. Ale Kulhavá noha rychle popadl síť, hbitě ho spoutal a vzal s sebou.

OTÁZKA: Proč si bere s sebou dál i jednookého sokola? Tahat dvě zavazadla... co myslíte? Připomíná Vám to nějaký jiný příběh, který znáte? (interpretace hrdinova chování, vytváření souvislostí mezi texty)

Může se totiž stát, že jejich původní příběh byl velmi dobrý, takže byly z námi přečtenéno zklamané.

Nakonec Kulhavá noha dorazil až k přítelkyni Matky Slunce. „Velice ti děkuji, že jsi pochytal tyhle nestvůry, aby už žádná z nich nemohla páchat žádné zlo,“ řekla. „Vezmi si jako odměnu za své služby sluneční paprsek a dones ho svému kmeni.“ Kulhavá noha poděkoval Matce Slunce a pospíchal směrem ke své vesnici.

OTÁZKA: Co se asi stane ve vesnici? (předvídání)

To bylo ale radosti, když Kulhavá noha přinesl svému lidu oheň. Nyní už mohli indiáni své úlovky opékat a vařit. A když

nastaly studené zimní noci, už nemuseli více mrznout. Indiáni slavili svátek ohně a z Kulhavé Nohy udělali svého náčelníka: náčelníka Zlaté Slunce!

OTÁZKA: Co se doopravdy stalo? (shrnutí, porovnávání našich očekávání s textem)

REFLEXE

Požádáme děti, aby se vrátily do skupinek, ve kterých vymýšlely svůj příběh podle klíčových slov, a sdílely, co si o příběhu myslí, jak se jim líbil. V tuto chvíli mohou děti vyjádřit své hodnocení příběhu, ocenit ho nebo naopak zkritizovat. Může se totiž stát, že jejich původní příběh byl velmi dobrý, takže byly z námi přečteného zklamané. Můžeme děti upozornit, že příběh z knihy je vlastně mýtus, ve kterém nebývá vše vysvětleno a mnohé zůstává tajemstvím (např. jak Kulhavá noha věděl, že s sebou má brát podivná zvířata, kterým čelil).

Druhým úkolem je porovnat vlastní a čtený příběh a najít nějakou shodu a rozdíl (např. náš indián se taky stal náčelníkem, my jsme vymysleli jiné překážky). I při této činnosti mohou děti vyjadřovat své názory na příběh.

Květa Krüger a Kateřina Šafránková
lektorky kritického myšlení,
autorky programu Čteme s nečtenáři
a učíme je kriticky myslet

KNÍŽKA BY SE MĚLA STÁT běžnou součástí dětského života.

Ilustrační foto: David D (CC BY 2.0)

ČTENÁŘSTVÍ

Lekce č. 2: Příběh o šimpanzovi děti učí nejen to, jak žijí opice

EVOKACE

Tajemný obrys

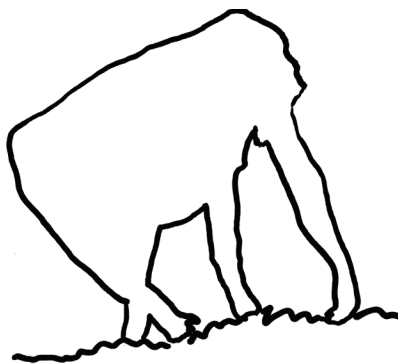
Dětem jsme rozdaly obrázkem dolů papír s obrysem zvířete. Ve chvíli, kdy měly před sebou materiál k přemýšlení všechny děti, mohly si ho otočit. Podařilo se nám tak zabránit tomu, aby některé z nich nezačaly vykřikovat svoje tipy dříve, než se nastartuje myšlení všech.

OTÁZKA: Co by to mohlo být za zvíře?

Děti odhadovaly nejčastěji opici, gorilu, šimpanze a slona. U některých tipů jsme vyžadovaly zdůvodnění nebo jsme se o něj samy pokusily (aha, ty myslíš, že tahle trubice by mohla být chobot?).

Záznam odhadu

V další fázi evokace jsme využily metodu, která se v anglicky psaných knihách označuje termínem „*anticipation guide*“, což volně přeloženo znamená „*záznam odhadu*“. Žáci se vyjadřují k několika pravdivým i nepravdivým tvrzením o tématu, kterým se budou v příštích chvílích s učitelem zabývat. U dětí předškolního věku jsme zvolily jednodušší variantu – děti používaly označení A, které znamenalo ano, to je pravda, souhlasím s tím, je to tak,

CO BY TO MOHLO být za zvíře?

a N, které bylo opakem – ne, není to pravda, nesouhlasím s tím, není to tak. Bylo by možné zvolit i jednodušší značky (např. + a –). Pracovaly jsme s pěti tvrzeními, a to:

1. Šimpanz je všežravec.
2. Šimpanz má rád vodu a rád plave.
3. Šimpanz se bojí hadů a šelem.
4. Šimpanz se pohybuje po zadních.
5. Šimpanz žije v pralese.

Výroky jsme měly napsané verzálkami (každý výrok jinou barvou) a označené číslicemi 1–5 jednak na flipu, jednak jsme dětem rozdaly pracovní listy velikosti A4 se stejným barevným textem. Ujistily jsme se s dětmi, že text na flipu a na jejich listech

je totožný (Máte taky na papíře napsané u červené věty číslo 1? Znáte první písmenko? Je to Š, máte ho na papíře taky?)

Modelování

Nejprve jsme dětem modelovaly, co se od nich očekává. Přečetly jsme první výrok: Šimpanz je všežravec... a „myslely“ jsme nahlas, odhalovaly jsme dětem, co se nám odehrává v hlavě, když se rozhodujeme, zda je tvrzení pravdivé, či nikoli: Tady se píše, že šimpanz je všežravec. Všežravec, co to znamená? Aha, asi že žere všechno, maso i rostliny, různé broučky, kořínky, listy. Opice určitě jí to, co roste na stromech, různé ovoce. To vím jistě. To by mohly být býložravci. Ale že by opice žraly maso? To se mi nějak nezdá... Ale teď si vzpomínám, že jsem jednou viděla v televizi takový film o šimpanzích a tam říkali, že šimpanzi se někdy tlučou navzájem, že jedna tlupa napadne druhou a zabijí se. Pak se někdy i snědí. Tak to vypadá, že je šimpanz opravdu všežravec, když žere i maso. Tak já si myslím, že je to pravda. Odpovídám tedy ano, je to tak. Napíšu si tedy na tuhle samolepku A jako ano a nalepím ji sem, vedle čísla 1. Co si myslíte vy? Postupně jsme s dětmi procházely jednotlivá tvrzení a poskytovaly jsme jim oporu při zvládnutí tohoto úkolu.

ČÍM VÍCE RODIČE svým dětem čtou, tím lépe. Knihu nezastoupí žádná televize, žádný počítač.

Ilustrační foto: Chris_Parfitt (CC BY 2.0)

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Čteme nahlas

Nahlas jsme dětem předčítaly text o šimpanzovi z knihy *Malý šimpanz (Břežínová, I.: Malý šimpanz, Knižní klub, 2009)*. Kniha je bohatě ilustrovaná, většina ilustrací zabírá téměř celou dvoustránku. V předškolním věku jsou pro děti ilustrace velmi důležité, protože se jejich porozumění neopírá o psaný text. Jsou odkázané na naši hlasitou četbu a pomocí obrázků si kontrolují, zda je jejich pochopení slyšenému správné.

Příběh o šimpanzovi je prostý – mládě se učí lézt samo na stromy –, ale text je bohatý na informace ze života zvířat. V následující ukázce se děti dozvědí, že šimpanzi nemají rádi vodu: „Vodu nemám rád. Maminka taky ne. Vlastně nikdo z nás šimpanzů. Proto jsme se otočili a vydali se na druhou stranu náhorní planiny. Jenže tam nás čekalo podobné překvapení. Voda se rozbíhala údolím v několika prudkých korytech. Začal jsem se bát. Někteří šimpanzi raději honem vylezli na strom. Na stromě je totiž šimpanz v bezpečí. I před vodou. Ze skály voda padat umí, ale na strom nevy-leze. Tedy aspoň doufám.“

Součástí knihy je také DVD, které obsahuje asi dvacetiminutový film o životě šimpanzů. Vtipný a srozumitelný komentář je namluven lidským „mládětem“ – chlapcem, který představuje mládě šimpanzí. Děti se mohou s vyprávěčem ztotožnit, protože

mluví jejich „jazykem“. Ukázka komentáře z DVD: „Koukám, Chocholka je pěkný číslo! A ten druhý si s ním chce hrát. Jojo, se šimpanzema je legrace. Honí se kolem dokola, jak praštěný klackem po hlavě. Až to tu starou zvedlo, aby se podívala, co se děje, a ta malá je zvědavá po mámě. No jo, jen se dívej, aby ti náhodou něco neteklo. Hele, hele, jak Chocholka tohoto druhého mydlí. Ty provokuješ, mladej! Tak co tam vidíš. Á, jedno ukázkové zhoupnutí obouruč a pak jen na levé ruce s obratem. Hmm, to umí

Vzpomínáte si, malý šimpanz říkal, že jsou všežravci, ale že to neznamená, že sežerou úplně všechno. Vybírají si, co jim chutná. Nakreslím si tady hvězdičku, protože to mám správně. Děti si velmi dobře vybavovaly, v jakém kontextu se informace objevila. Diskutovaly jsme o tom, zda se šimpanzi pohybují po zadních nohách. Ve filmu je totiž mnohokrát záběr na opice, které na zadních nohách stojí. Vždy se ale o něco opírají, nechodí po nich ani neběhají. Děti tento argument přijaly.

Tvorba obrázku

Přesunuly jsme se ke stolčkům a rozdaly jsme dětem pracovní materiál – nůžky, papíry, lepidla a pastelky. Předem jsme měly z knihy barevně okopírované obrázky šimpanzů, které rozdaly vždy celou sadu každému dítěti. Jeden obrázek nebyl vystřižen pro případ, že některé z dětí rádo stříhá. Děti měly za úkol nakreslit si kus pralesa nebo strom a na něj či kolem něj umístit obrázky pohybujících se šimpanzů. Děti se pustily s vervou do práce a povídaly si při tom o šimpanzích, opakovaly některé „hlásky“ z filmu.

Tuto lekci jsme zhodnotily jako velmi úspěšnou. Děti se na práci aktivně podílely, učily se odhadovat pravdivost výroku a porovnávat tento svůj předpoklad s informacemi v textu a ve filmu, udělaly první krok k zvládnutí jedné ze základních čtenářských dovedností – oddělování důležitých a vedlejších informací.

Květa Krüger, Kateřina Šafránková

Děti jsou odkázány na naši hlasitou četbu a pomocí obrázků si kontrolují, zda je jejich pochopení slyšenému správné.

každý, tedy každý šimpanz s obratem.“ Děti se z filmu dozvědí, co všechno šimpanzi ve volné přírodě dělají, jak si obstarávají potravu, jak spolu komunikují, jak odpočívají.

REFLEXE

Po zhlédnutí filmu jsme s dětmi prošli všechna tvrzení a děti samy uváděly, zda jsou opravdu pravdivá, či nikoli. U výroku, které si dítě označilo správným písmenem, si nakreslilo nějakou značku dle vlastního výběru (hvězdičku, srdíčko ap.). Opět jsme modelovaly, jak vypadá správný postup práce: Já jsem si tady napsala A, myslela jsem si tedy, že šimpanz je všežravec. Je to opravdu tak? Ve filmu říkali, že to tak je.

PŘED VLASTNÍ ČETBOU nechte děti hádat, o čem by příběh mohl být.

Ilustrační foto: John Morgan (CC BY 2.0)

ČTENÁŘSTVÍ

Lekce č. 3: Malá myška hledá nový domov. A děti s ní...

Nejdříve budeme vyvozovat z názvu knihy. Ukážeme dětem titulní stranu knížky *Nový domek pro myšku* (Horáček, P. *Nový domek pro myšku*, Portál, 2010) a položíme otázku: O čem by mohla být knížka, která se jmenuje *Nový domek pro myšku*? Necháme děti přemýšlet, a i kdyby byly nějakou dobu zticha, nevstupujeme do dění svými slovy a povzbuzováním. Každou úvahu oceníme a můžeme se ptát, proč si myslí právě tohle, proč ho to napadlo. A když cítíme, že je nápadům konec, řekneme, že všechno tohle by bylo možné a že teď jsou asi zvědaví, jak to vymyslel autor Petr Horáček.

Řízené čtení/poslouchání

Řekneme dětem, že budou příběh poslouchat, že k němu patří obrázky, které postupně uvidí, a že se během poslechu budeme několikrát zastavovat a vyslechnou si několik otázek, na které odpoví. A aby na obrázky dobře viděly, vyzveme je, aby si sedly blízko okolo knížky (a vymezíme jim prostor). Začneme číst.

Jednou ráno vykoukla myška z díry a uviděla velké jablíčko. „Páni,“ povídala myška. „Na tomhle jablíčku bych si ráda pochutna-

la. Musím si ho vzít dovnitř.“ Ale ať se snažila sebevíc, nemohla ho protáhnout otvorem svého doupátka.

Nyní můžeme vzít jablko a čtvrtku s otvorem a názorně ukazovat, jak to myšce nešlo.

Necháme děti přemýšlet, a i kdyby byly nějakou dobu zticha, nevstupujeme do dění svými slovy a povzbuzováním.

PAUZA: Co byste jí poradili?

Vyčkáme na odpovědi dětí, je vhodné je verbálně i neverbálně oceňovat.

„Můj domeček je moc malý,“ povzdechla si myška. „Asi bych si měla najít větší.“ A tak se vydala na cestu. „Z hledání domečku jednomu vyhládne,“ pomyslela si myška a pořádně se zahryzla do jablíčka. Najednou si všimla pelíšku, který byl větší než ten její. Nakoukla dovnitř.

PAUZA: Co myslíte, komu asi tak mohl patřit?

Ukážeme dětem obrázek a vyslechneme jejich názory. Můžeme případně položit doplňující otázku, proč si myslí, že právě tohle zvířátko.

„Dobrý den, krtku,“ pozdravila myška. „Hledám nový domeček, kam bych se vešla i se svým jablkem. Můžu bydlet u tebe?“

Co odpoví krtek?

PAUZA: Prohlédněte si obrázek a odhadněte, co by mohl krtek odpovědět.

Přijmeme od dětí všechny nápady, a když se nám bude některý zdát bláznivý, můžeme využít otázky, proč by to mohl krtek říct. Teprve po vyčerpání nápadů ukážeme dětem obrázek s krtčím doupětem a čteme dál:

„Promiň,“ zamumlal krtk. „Můj domek je plný knížek a oba se sem nevejdeme.“ „Asi máš pravdu,“ řekla myška. „Budu tedy hledat dál.“ Myška z toho všeho chození dostala hlad. „Kousíček si uždíbnu,“ řekla si. Jen co spolkla kousek jablka, všimla si doupěte, které mělo o něco větší otvor než krtkovo. „To je ono,“ zaradovala se myška a nakoukla dovnitř.

KNÍŽEK, ZE KTERÝCH LZE ČERPAT, je na českém trhu dostatek.

Foto: Marta Vodáková

PAUZA: Koukněte se na obrázek a co myslíte, jakému zvířátku mohlo patřit tohle doupě?

Opět nechme děti vyslovovat jejich vlastní domněnky a názory. Všimějme si, zda dokážou uvádět příklady zvířat postupně větších a větších.

„Ahoj, králíku,“ pozdravila. „Hledám nový domeček, kam bych se vešla se svým jablkem. Můžu bydlet u tebe?“

PAUZA: Prohlédnout obrázek, pak položit otázku: Co asi králík odpověděl? A jaký řekl důvod?

„Promiň,“ zavrtěl hlavou králík. „Můj domek je plný zelí a oba se sem nevejdeme.“ „Asi máš pravdu,“ řekla myška. „Budu tedy hledat dál. Myška měla čím dál větší hlad, a tak si zase ukousla z jablíčka. Jen co polkla, všimla si nory, která měla ještě větší otvor než králíkovu doupě. „To už musí být ono,“ zaradovala se myška a nakoukla dovnitř.

Co je větší než králík?

PAUZA: Komu mohla nora patřit? Opět nechme děti vyslovovat jejich domněnky. Všimějme si, zda dokážou uvádět příklady zvířat postupně větších a větších. Pokud ne, ptejte se, zda je toto jejich zvířátko větší než králík, s kterým se setkala myška předtím.

„Dobrý den, jezevče,“ pozdravila myška. „Hledám nový domeček, kam bych se vešla i se svým jablkem. Můžu bydlet u tebe?“ „Promiň,“ zavrčel jezevec, „ale já celý den spím, hrozně chrápu a myslím, že bychom

se sem oba stejně nevešli.“ „Asi máš pravdu,“ řekla myška a dodala: „Budu tedy hledat dál.“

Položíme otázku: „Myslíte si taky, že měl jezevec pravdu? Skutečně by se do jeho doupěte oba nevešli?“ Pokud děti řeknou, že by se vešli, můžeme se ptát, proč to asi ten jezevec tak pověděl.

K večeru myška došla k obrovskému doupěti. „Tam se určitě vejdu i se svým jablkem,“ pomyslela si. „Haló, je tam někdo?“ zavolala. „Ahoj, myšičko,“ zabručel medvěd. „Proč nejdeš dál? Můžeš tu bydlet se mnou.“ „Děkuju, ale ne,“ zapištěla myška. „Myslím, že tvo-

je to schováno? (Budu vám číst ještě jednou a zkuste si to místo zapamatovat, a až dočtu, řeknete ho.)

Můžeme zde děti také upozornit, že autor pan Horáček to vyjádřil i velikostí písma. Znovu to čteme a ukazujeme na ta velká slova.

Myška byla po dlouhém dni hodně unavená, ale jablíčko se jí koulelo čím dál snáz. Najednou uviděla malé doupě. „Jú, to vypadá znamenitě,“ vypískla nadšeně. „Kdopak tam asi bydlí?“ Myška se protáhla dovnitř. V domečku nikdo nebyl. Myška dokutálela jablíčko dovnitř a zjistila, že se tam vejdu úplně skvěle.

“

Na závěr celé lekce pak skutečný příběh porovnáme s tím, co jsme si mysleli před tím, než jsme začali knížku číst.

”

PAUZA: Jak to, že v domečku nikdo nebyl? Čí to byl domeček? Podle čeho jste to poznali?

„Věděla jsem, že najdu místočko pro sebe a své jablko,“ pomyslela si malá myška. Pak si lehla do své vlastní postýlky a za chvíli spala jako dudek.

Konec

Závěrem

Poté, co děti přišly na to, že se myška vrátila do svého vlastního domečku, jim položíme otázku: Jak to, že se teď klidně do domečku vešla i se svým jablkem? Na závěr celé lekce pak skutečný příběh porovnáme s tím, co jsme si mysleli před tím, než jsme začali knížku číst.

Kamila Bergmannová
Hana Antonínová Hegerová

KURZŮ, VĚNOVANÝCH PRÁCE S JAZYKEM, se zúčastnilo téměř 300 pedagogů.

Foto: Klára Horáčková

J A Z Y K Ukázkové lekce napoví, jak postupovat při výuce češtiny

Výukové lekce jsou určeny pro pedagogy školek, nízkoprahových center, dětských klubů apod.

Následující kapitola nabízí pedagogům ukázkové lekce zaměřené na výuku češtiny jako druhého jazyka ve skupině dětí předškolního věku. Lekce jsou věnovány základním tématům slovní zásoby dítěte předškolního věku. Mohou sloužit jako inspirace pro přípravu pedagogů v mateřských školách, nízkoprahových centrech, dětských klubech a dalších předškolních zařízeních, které poskytují dětem individuální či skupinovou jazykovou podporu.

Inspirace v Německu

Tyto lekce vznikly v návaznosti na cyklus seminářů s názvem *Ve škole se spolu domluvíme*, který se věnoval práci s dětmi z odlišného jazykového prostředí. Pedagogové měli možnost získat teoretické i praktické znalosti a dovednosti, které mohou uplatnit při práci s dětmi z odlišného jazykového prostředí. Na kurzech se seznámili s dostupnými metodickými materiály, které se používají při podpoře této skupiny dětí v České republice i v zahraničí. Jedním z těchto materiálů byla i uznávaná německá metoda KIKUS. Právě touto metodou jsou inspirovány lekce, které Vám nyní předkládáme.

Výuka má ustálenou strukturu, která zahrnuje:

- úvodní rituál
- činnosti zaměřené na opakování
- činnosti přinášející nové jazykové jevy
- jejich procvičení a propojení s již osvojenými znalostmi
- závěrečný rituál

Posiluje se sebevědomí dětí a předchází se jejich neúspěchu a vyčlenění z kolektivu, které způsobuje neznalost jazyka.

”

Lekce mají být postaveny tak, aby tematicky i obsahově – z hlediska jazyka – navazovaly na třídní tematické plánování. Dětem je tak usnadněno začlenění a participace na skupinových činnostech ve třídě. Posiluje se jejich sebevědomí a předchází se jejich neúspěchu a vyčlenění z kolektivu, které způsobuje nedostatečná znalost

vyučovacího jazyka. Činnosti mají respektovat pedagogické zásady a psycholingvistická specifika dítěte předškolního věku. Z toho důvodu dbáme na proměnlivost činností. Zohledňujeme snadnou unavitelnost těchto dětí.

Pamatujeme na dostatečné opakování a volbu menšího množství jazykových jevů, které se však děti naučí najisto. Využíváme názornosti, upřednostňujeme práci s reálnými předměty nebo jejich jednoduchými a jasnými zobrazeními. Na hry, písně, básně vždy hledíme skrze „jazykové brýle češtiny jako druhého jazyka“ a zvažujeme, jaké jazykové jevy se v nich vyskytují a zda dané výroky či texty nejsou pro děti příliš složité.

“

Lekce mají sloužit jako inspirace. Při přípravě zvažujeme jazykové potřeby dětí, které máme ve skupině. Protože je každá skupina dětí jiná, připravujeme obsah „dětem na míru“. Jazyková podpora by vždy měla probíhat formou hry a děti – i pedagogové – by měly zažívat momenty radosti a úspěchu.

Barbora Loudová Stralczyňská

KROMĚ TEORETICKÉ ČÁSTI se kurzy zaměřili i na praktické ukázky výuky.

Foto: Klára Horáčková

J A Z Y K Lekce č. 4: Duha i čáp dětem pomáhají rozeznávat barvy

Příprava na lekci: BARVY

Cíl: Děti si upevní slovní zásobu k tématu barvy, zopakují si tematickou oblast oblečení.

Věk: 4-5 let

Délka lekce: 35-45 minut

Úvodní rituál

1) Společné zpívání krátkých, jednoduchých veršů, doplněné gesty, které napomáhají k lepšímu pochopení významu. Vše dvakrát opakujeme:

Dobrý den, dobrý den.

Sešli jsme se zase sem.

Dobrý den, dobrý den,

Už jsme tady.

Cíl: Pozdrav dobrý den, sejít se 1. os. mn. č., minulý čas, být v 1. os. mn. č. přítomný čas

2) Píseň *Kdo dnes přišel do školky* (zaměření na jednotlivé dítě). Píseň zpívá učitelka společně se všemi dětmi. Učitelka nebo dítě

obchází s modelem mateřské školy (nejlépe je použít domeček s otevíracími dveřmi, za nimiž je zrcátko, takže děti při otevření vidí sebe v zrcadle) a zastaví se vždy u dítěte, kterému se zpívá. Po zazpívání každé sloky všichni pozdraví dané dítě: „Ahoj, Sašo!“ a dítě také odpoví: „Ahoj.“ Postupně se vystrídají všechny děti.

Cíl: Model rozhovoru s otázkou uvozenou kdo – odpověď v 1. pádě j. č., přijít v minulém čase

3) Učitelka se ptá: „Jsme tady dnes všichni?“ Děti odpoví ano či ne. Pokud ne, pak se ptá: „Kdo tu dnes není?“ Děti odpovídají: „Není tu Lena. Není tu Alex,...“ (opakování záporu od slovesa být)

Cíl: Opakování záporu (nebýt, vždy v 3. os. j. č.), model rozhovoru

4) Učitelka se ptá: „Umíte spočítat, kolik nás tu tedy dnes je?“ Děti počítají společně v plénu počet dětí.

Učitelka: „Umíte to spočítat i v jiném jazyce? Giovanni, zkusíš nás spočítat v italštině? Jak to začíná? Uno, due, tre,...“

Cíl: Osvojit si číselnou řadu v rámci první desítky, vnést první jazyky dětí do dětské skupiny, posílit pozitivní pojetí vlastního prvního jazyka ze strany dětí, vzájemné jazykové obohacení; učitelka by měla vědět, jak se v daném jazyce počítá alespoň do tří.

Opakování

(tematická oblast oblečení z předešlé lekce)

Učitelka před začátkem kurzu rozloží karty pexesa (obrázky jsou 2x) s různými druhy oblečení obrázkem dolů na zem do třídy. Poté zadává dětem instrukci: „Děti, vzadu ve třídě (ukáže) jsou na zemi karty. (zopakuje) Až řeknu, každý rychle poběží a donese jednu kartu. (zopakuje, zdůrazňuje významná slova) Ano? Pozor. Jedna, dva, tři, čtyři, pět, dones kartu, pozor, TEĎ!“ Na teď učitelka tleskne a děti běží.

Děti si stoupnou do kruhu, postupně ukazují učitelce karty. Učitelka se ptá stejnou otázku každého dítěte: „Co to je?“ Dítě: „To je šála/čepice/tričko/svetr/kalhoty/boty“ Učitelka: „Děti, řekneme to všichni?“ Děti sborem opakují dané oblečení. Učitelka:

„Kdy se nosí čepice,...? Na jaře, v létě, na podzim nebo v zimě?“ (ukazuje na obrázky znázorňující roční doby) Děti odpovídají, někdo celou větou, někdo pouze jednoslovně, podle jazykové úrovně. Karty se pokládají k danému ročnímu období. Hra se hraje několikrát, dokud se nevyplývají všechny karty. Hra má probíhat poměrně rychle, s radostí, pozitivními emocemi nad nalezenými obrázky. Učitelka chválí, každé dítě má prostor se vyjádřit celou větou.

Cíl: Opakování slovní zásoby v 1. pádě, roční doby v 6. pádě j. č.

Nová látka: Barvy

(děti znají z předchozích lekcí žlutá, červená, modrá, zelená): bílá, černá, růžová, oranžová, fialová

Učitelka přinese velký obraz duhy na bílém pozadí. Schová ji před kurzem pod prostěradlo na zem.

Cíl: slovní zásoba k prostorové orientaci

Učitelka: „Děti, podívejte. Co to je? (prostor pro odpovědi dětí) To je prostěradlo. Co pod ním asi je? (prostor pro odpovědi dětí) Pojďte, podíváme se společně pod prostěradlo.... Co to je? (prostor pro odpovědi dětí) Ano, to je duha. (opakuje) Jaké má barvy? Je tam někde žlutá? Ukažte?“ Děti ukáží: „Tady!“ Dotknou se barvy. Učitelka: „Jaká je to barva?“ Děti všechny odpovídají: „(Je to) žlutá (červená, modrá, zelená).“ Učitelka se dále ptá stejnými obrazy na všechny barvy: „Je tam někde červená?“

Učitelka může nechat každé dítě samostatně zopakovat slovo, aby měla kontrolu o správné výslovnosti (proběhne to hbitě). Začíná známými barvami, poté přejde na řadu nové barvy. Pro jejich jasnější znázornění si vezme do ruky pastelku dané barvy nebo barevné kolečko. „Jaká je tato barva (bílá) – to je jako den, kdy jsme ve školce. Jaká je tato barva (černá) – to je jako noc, kdy spíme.“ (znázorní pohybem)

Nakonec si mohou sborem všichni ještě jednou zopakovat, jaké jsou tam barvy, postupně podle barev na duze. Učitelka dbá na to, aby mluvily všechny děti, ideálně celými větami, a aby opakovaly nová slova.

Cíl: opakování známých barev, naučení nových (opakování samostatných slov, případně ve větě u pokročilejších dětí).

Duha ze stuh

Děti sedí v kruhu na židličkách. Učitelka přinese pytel plný barevných stuh, každá je svázaná do klubíčka: „Děti, podívejte, tady

je velký pytel, co myslíte, že tam je? Sáhnete si a řeknete, co myslíte, že tam je.“ Obcházejí děti, děti si sahají a říkají: „Myslím, že tam je...“

Cíl: Vyjádření domněnky.

Učitelka dbá na to, aby mluvily všechny děti, ideálně celými větami, a aby opakovaly nová slova.

Učitelka pak vytáhne jedno klubíčko a řekne: „Ó, co to je? To je stuha! Má žlutou barvu.“ Učitelka začíná, aby se děti nebály sáhnout dovnitř. Pak dá každému dítěti v kruhu vytáhnout: „Vytáhni jednu věc a řekni, jakou má barvu.“ Dítě: „Má červenou barvu.“ Je potřeba pomoci dětem s pozicí přídavného jména označujícího barvu před podstatným jménem barva ve správném tvaru. „Vytáhni jednu věc a řekni, jakou má barvu.“ Dítě: „Má modrou barvu.“

Cíl: Nácvik užití barev v pozici přívlastku shodného před slovem barva ve 4. pádě (Mám červenou barvu).

Na závěr učitelka chválí všechny děti za celou lekci a loučí se s každým z nich. A každé dítě jí odpovídá.

Učitelka následně dětem ukáže bílé a černé prostěradlo (nebo čtvrtku, podle velikosti). „Děti, podívejte, co můžeme teď spolu udělat? Uděláme spolu duhu? Já mám žlutou barvu a dám ji sem. Kam ji dáš ty?“ Děti mají volit, kam dají stuhu a říkat: „Já mám červenou (...) barvu a dám ji sem.“

Cíl: Procvičení formulace v 1. os. j.č. od slovesa mít něco a dát něco někam.

Adaptovaná hra: Čáp ztratil čepičku

Učitelka: „Děti, podívejte, to je čáp (obrázek). Čáp měl hodně čepiček (přidat obrázky čepiček), čepičky měly barvy jako naše duha. Jaké barvy měly jeho čepičky? (Zopakujeme barvy podle obrázku čepiček) Ale čáp všechny čepičky ztratil (schovat obrázek). Čáp byl smutný. Poslouchejte, jakou měly čepičky barvu. A hledejte barvu po třídě. Ano?“

„Čáp ztratil čepičku, měla barvu ŽLUTOU, BÍLOU,... Učitelka bude mít připravené vy-

strižené čepice různých barev. Nejdříve řekne barvu a vystřiženou čepičku ukáže vždy až poté, co se děti dotknou nějaké barvy po třídě. Rychle se doptává jednotlivých ukazujících dětí: „Jaká je to barva?“ Děti: „Je to barva“

Cíl: Diagnostikovala, zda děti již barvy ovládají. Děti mají jednotlivě barvy pojmenovat (celou větou). Výjimkou jsou první kola hry, kdy se barva ukáže ihned, aby všechny děti plně porozuměly smyslu hry.

Adaptovaná hra: Barevný salát

Děti sedí v kruhu, učitelka říká nejdříve sama a pak s dětmi: „Vymění si místa ten, kdo má na sobě...“ (ukáže na oblečení) Učitelka: ČERVENOU BARVU! Pozor teď!“ Děti si vymění místa. Učitelka: „Kde máš červenou barvu?“ Dítě: „Tady mám červenou barvu.“ Učitelka: „A kde ty?“ nebo „Co má červenou barvu? ... Děti mohou i říkat, jaký kus oblečení má danou barvu apod.

Cíl: Propojení barev s tématem oblečení, procvičení použití barvy v pozici přívlastku shodného.

Hru lze různě měnit, např. barvy říká někdo, kdo stojí uprostřed, nejdříve učitelka, pak děti. Děti nevypadávají, aby nikdo nebyl ochuzen o jazykově vyjádření. Učitelka si hlídá, aby se ptala stále stejně, aby všechny děti mluvily.

Úkol

Učitelka: „Děti, tady je úkol na přístě. (pracovní list s čápem s velkou zimní čepicí se vzorem k vymalování) Podívejte, čáp má velkou čepici, ale je jen bílá. Vymalujete mu ji různými barvami? Ano? Kdo chce jeden obrázek?“ Děti si musejí umět o obrázek říci, pokud jej chtějí. Dítě: „Chci, prosím, dostat obrázek/ chci, prosím, obrázek.“

Cíl: Dítě má umět vhodně požádat o určitou věc.

Závěr

Na závěr učitelka chválí všechny děti za celou lekci a loučí se s každým z nich. Podává mu ruku: „Na shledanou, Giovanni“. Dítě odpovídá: „Na shledanou, paní učitelko.“

Cíl: Dítě má umět pozdravit v kontextu formálních vztahů (vykání).

Klára Horáčková
Tereza Linhartová
Barbora Loudová Stralczynská
Zuzana Janoušková

BĚHEM PRAKTICKÉ ČÁSTI si účastníci a účastnice kurzů vše vyzkoušeli na vlastní kůži.

Foto: Klára Horáčková

J A Z Y K Lekce č. 5: Ten tygr, ta žirafa; pomocí zvířat určíme rod

Příprava na lekci: ZVÍŘATA, TEN/TA

Cíl: Děti se naučí slovní zásobu k tématu zvířata, utvrdí si gramatický rod.

Věk: 4-5 let

Délka lekce: 35-45 minut

Úvodní rituál

Zpívání krátkých veršů, 2x opakujeme:

Dobrý den, dobrý den, učíme se celý den.

Učitelka se postupně ptá jednotlivých dětí: „Jak se jmenuješ?“ Dítě řekne své jméno, u pokročilejších dětí chceme celou formulaci, např.: „Jmenuji se Saša“ nebo „Já jsem Saša“ (formulace by měla být jednotná a ustálená). Učitelka se s dítětem pozdraví „Ahoj Sašo.“ Postupně se vystřídají všechny děti.

Cíl: Opakování více druhů pozdravu, vyjádření, jak se dítě jmenuje.

Opakování (barev z předešlé lekce)

Učitelka zadává instrukci: „Najdi něco modrého a dotkni se toho.“ (Záleží na ja-

zykové pokročilosti dítěte, pokud zná barvy zatím jen v 1. pádě, může znít instrukce takto: „Hledej, kde je modrá barva, a dotkni se toho.“) Instrukci doprovází gesty, předvádí, že se mají děti dotknout předmětu.

Mají-li děti již barvy zafixované, učitelka schválně nedoplní instrukci ukázkou něčeho modrého. Chce, aby děti nespolehalý na názornost vždy, když už danou slovní zásobu mají. Naopak pokud se barvám v kurzu věnovala zatím jen jedna lekce, učitelka vždy ukáže například modrou stuhu a doplňuje tak danou instrukci „Najdi, kde je modrá“.

Učitelka chce, aby děti nespolehalý na názornost vždy, když už danou slovní zásobu mají.

Děti hledají modré předměty, dotýkají se, učitelka sleduje, co děti našly, chválí.

Cíl: Opakování barev, diagnostika učitelky.

Nová látka: gramatika ten/ta

Učitelka svolá děti do kroužku, má připravený kouzelný šátek, pod kterým jsou scho-

vané různé předměty. Dramaticky se ptá, co tam asi je?! Zavolá jedno dítě, které vytáhne zpod šátku jednu věc (plastové zvířátko). Učitelka se ptá: Co to je? (Děti už zvířata poměrně dobře znají). Dítě odpoví: „To je opice“.

Každé dítě si vytáhne a pojmenuje jedno zvíře. Učitelka si nakonec také jedno vytáhne. Pak jdou všichni na koberec, kde jsou na zemi rozložené obrázky zvířátek, které mají děti v ruce. Učitelka začne svým zvířetem. Má-li například psa, zvedne ho, ukazuje na něj a na obrázky, ptá se dětí: Kde je ten pes?

Několikrát opakuje: „Kde je ten pes?“ Když se najde obrázek se psem, učitelka si vezme obrázek a říká: „Tady je ten pes!“

Pokračuje některé dítě, které má například koně. Učitelka se ptá dítěte: „Kde je ten kůň?“ Ukazuje na něj a na kartičky, pobízí dítě, aby hledalo. Dítě najde obrázek koně a vezme si ho k sobě, učitelka komentuje „Tady je ten kůň!“ Takto pokračují všechny děti. (Učitelka záměrně vždy doplňuje komentářem, aby několikrát zaznělo TEN/TA).

Cíl: Opakování slovní zásoby zvířata v 1. p., j. č., prohloubení o znalost či upevnění znalosti gramatického rodu.

CO JE TO ZA ZELENINU? A najdeš ji na obrázku?

Foto: Klára Horáčková

Zvířata jdou spát

Učitelka má připravenou postýlku pro panenky. Dívá se na zvířátka, postupně na ně ukazuje – „Ten kůň je unavený, chce spát, Sašo, dej ho do postele, výborně.“ Dítě nese zvířátko do postýlky a nechává si jen kartičku. Učitelka se dramaticky dívá na další zvířátka: „Jéje, děti, podívejte, ta kráva je unavená, ta kráva chce spát, Minh, dej krávu do postele“. Všechny děti dají zvířátka do postýlky, nechají si obrázeky.

Cíl: Opakování a upevnění znalosti gramatického rodu podstatných jmen (zvířata), děti slyší správný tvar z úst učitelky.

Barevné košíčky

Děti si s učitelkou sednou do kroužku, mají v ruce obrázky. Uprostřed je rozložený modrý a červený košík. Učitelka nejprve sama předvádí s několika obrázky zvířátek: Ten pes, ten medvěd, ten tygr, a dává je postupně do modrého košíku. Poté pokračuje: Ta kočka, ta myš, ta koza, a dává obrázky do červeného košíku. Pak zvedá červený košík a říká: „Ta, ta, ta“. Následně zvedá modrý košík a říká: „Ten, ten, ten“. Pak jsou na řadě děti, každé má dát svůj obrázek se zvířátkem do odpovídajícího košíku. Učitelka je navádí, radí, pomáhá. Všechny děti po učitelce postupně opakuji to zvíře, které se dává do košíku „Ten kůň“, „Ten pes“...

Cíl: Opakování a upevnění znalosti gramatického rodu, samostatná vyjadřování dětí.

Barevné puntíky

Děti si stoupnou do řady, aby dobře viděly na učitelku. Učitelka má za zády dvě čtvrtky, na jedné je nalepený velký červený puntík, na druhé je velký modrý puntík. Dramaticky se ptá, co má asi za zády?! Ukáže modrý puntík a říká „Ten“ Děti opakuji „Ten“. Pak ukazuje červený puntík „Ta“, děti opakuji. Učitelka pracuje i s hlasem, chvíli při ukazování puntíků šeptá a chce to i po dětech, aby více přitáhla jejich pozornost. (Tento typ činnosti zařazujeme až ve chvíli, kdy mají děti zafixované a zvládnuté barvy, aby si například nemyslely, že „Ten“ je

Učitelka pracuje i s hlasem, chvíli při ukazování puntíků šeptá a chce to i po dětech, aby více přitáhla jejich pozornost.

název pro modrou barvu). Učitelka pak postupně střídá puntíky, vytahuje je zpoza zad. Děti ukazují a říkají - TEN/TA. Když pojmenují správně, učitelka je chválí.

Cíl: Vybudování znalosti významu barevné signalizace pro další použití při určování gramatických rodů podstatných jmen.

Puntíky a košíčky

Děti si sednou zpět k modrému a červenému košíku, ve kterých jsou stále zvířátka. Učitelka donese i puntíky a položí je na zem.

Předvádí jako první - Vyndá z modrého košíku zvíře a řekne: „Ten kůň“ položí ho na modrý puntík a opakuje: „Ten kůň“. Pokračují děti, každé vytáhne z košíku jedno zvíře a položí ho na odpovídající puntík. Tímto způsobem děti postupně přemístí zvířátka z barevných košíků na barevné puntíky, učitelka přitom chce, aby pojmenovávali „Ten pes“/ „Ta kráva“.

Cíl: Opakování a upevnění gramatického rodu, samostatná vyjádření dětí. Nabídnout děti dostatek rozmanitých cvičení (náročná jazyková látka).

Písnička

Děti už jí znají z minulých lekcí. Společně zpívání, učitelka ukazuje obrázky zvířat, o kterých se bude zpívat: Krávy, krávy, jak si spolu povídáte? Krávy, krávy, jakou máte řeč? bū bū bū... (Běžná písnička MŠ.)

Cíl: Opakování pojmenování zvířat, oslovení, citoslovce užívaná v češtině pro různé druhy zvířat a věta tázací uvozená spojkou jak.

Závěr

Na závěr učitelka chválí všechny děti za celou lekci a loučí se s každým z nich. Podává mu ruku: „Na shledanou“. Dítě odpovídá: „Na shledanou“.

Cíl: Opakování zvyklostí spojených s rozloučením.

Horáčková, Linhartová
Loudová Stralczyňská, Janoušková

J A Z Y K Lekce č. 6: To jsou ruce, to jsou dlaně, mýdlo, voda patří na ně

Příprava na lekci: HYGIENA

Cíl: Děti se naučí novou slovní zásobu k tématu hygiena - kartáček, pasta, hřeben, mýdlo.

Věk: 4-5 let

Délka lekce: 35-45 minut

Úvodní rituál

Děti sedí na židlích v kroužku, zpívají společně s učitelkou již známou písničku na uvítanou:

*Dobrý den, dobrý den,
dneska máme krásný den!*

*Dobrý den, dobrý den,
dneska zlobit nebudem.*

Cíl: Děti procvičují danou slovní zásobu a pozdrav - pragmatická rovina jazyka.

Prezence a pozdrav

Paní učitelka začíná: „Ahoj děti, já jsem Petra, kde je Alex?“ Alex odpoví: „Tady, Já jsem Alex, kde je Eva?“ Eva odpoví: „Tady, Já jsem Eva, Kde je Zuzka? Všechny děti se vystřídají.“

Cíl: Děti si fixují slovní spojení „Já jsem + jméno“ a „Kde je? - Tady“ - gramatika i pragmatika.

Opakování: Části těla

Paní učitelka ukazuje na sobě části těla a ptá se dětí: „Co to je?“ „To je hlava, to je koleno, to je nos...“

Cíl: opakování částí těla v 1. p. a v celé větě.

Nová látka

Paní učitelka se dramaticky ptá dětí: „Kde je kouzelný pytel?“ Děti ho hledají, nakonec se najde, děti volají: „Tady“ (opakování „Kde je? - Tady“) Poté ukazuje dětem kouzelný pytel, a ptá se: „Co tam asi je?“ Děti hádají. Každé dítě postupně vytahuje jednu věc (kartáček, pasta, hřeben, mýdlo). Učitelka se ptá: „Co to je?“ Děti pravděpodobně výrazy neznají, učitelka si vezme od dítěte kartáček, ukazuje ho všem dětem a říká: „Kartáček“ gestem naznačí, aby děti opakovaly s ní „Kartáček, kartáček“ Pak společně vytleskávají: „Kar-tá-ček“. Učitelka se znovu ptá

děti: „Co to je?“ Doplní celou formulaci: „To je kartáček“, děti opakují: „To je kartáček“. Učitelka chválí a rozvádí: „Výborně, to je kartáček, kartáčkem si čistíme zuby“ Naznačuje čištění zubů s kartáčkem, pak vrátí kartáček dítěti. Pak podává kartáček zpět dítěti, které si ho vytáhlo z pytle a říká celou formulaci: „To je kartáček“.

Další dítě vytáhne z pytle mýdlo. Učitelka se ptá: „Co to je?“ Pokud děti výraz neznají, učitelka odpovídá: „mýdlo“, vyzve všechny děti, aby opakovaly: „mýdlo“ společně vytleskávají „mýd-lo“. Znovu ptá děti: „Co to je?“ společně odpovídají „To je mýdlo“ Učitelka chválí a doplňuje: „Ano, výborně, to je mýdlo, mýdlem si myjeme ruce“ Předvádí - naznačuje mytí rukou. Stejným způsobem se pracuje s dalšími předměty, každé dítě přijde na řadu. (Nejprve vždy padne samostatný název předmětu, děti opakují po učitelce ve sboru, zatím ještě ne samostatně, vytleskávají, pak říkají celou formulaci „to je____“, kterou už znají z předešlých lekcí.)

Cíl: pojmenování hygienických potřeb ve větě, slovesa spojená s novými předměty, upevnění dělení slabik u nové slovní zásoby (téma hygiena).

Hra

Děti sedí na židli, každý má stále v ruce jeden předmět. Učitelka dává instrukci: „Vymění si místo hřeben a mýdlo.“ Děti si mění místa. (Děti pasivně vnímají novou slovní zásobu, protože učitelka řekne tentokrát jen výraz, neukazuje u toho daný předmět. Děti zatím samy neprodukují.)

Cíl: Opakování nové slovní zásoby, sloveso se zvrtným se, vybavení slov a reakce pohybem. Cvičení slouží k diagnostice toho, jak si děti vstříply danou slovní zásobu.

Obrázky

Učitelka připraví na zem čtyři obrázky (mýdlo, kartáček, pastu, hřeben). Má v ruce jakýkoliv jiný předmět a obrázek (např. pomeranč a obrázek pomeranče). Naznačuje, že je dává k sobě - ilustruje připojení stejného obrázku a předmětu. Dává instrukci: „Najdi obrázek předmětu, který máš v ruce.“ (Záleží na jazykové úrovni dětí, instrukce může být i jednodušší „Najdi správný obrázek“, děti logicky pochopí, že mají najít odpovídající obrázek.) Učitelka obchází děti, kontroluje, jestli našli správný obrá-

zek, chválí a chce po každém dítěti, aby svůj předmět a obrázek pojmenovalo. (V této fázi už dítě slyšelo výraz několikrát, proto učitelka vyzve každé dítě, aby pojmenovalo předmět samostatně. Případně i v celé formulaci: „To je kartáček“. Děti pracují zatím s obrázkem i s reálným předmětem)

Cíl: Opakování nové slovní zásoby, aktivní produkce slov.

Pexeso

Učitelka přinese druhou sadu kartiček s obrázky (má tedy 2x kartáček, 2x mýdlo, 2x pastu, 2x hřeben).

Děti hrají s učitelkou pexeso. Každé dítě, které je na řadě, komentuje při otáčení karet: „To je kartáček, to je pasta.“ Učitelka doprovází komentářem: „Karty nejsou stejné“ nebo „Karty jsou stejné“.

Cíl: Opakování nové slovní zásoby, je/není stejné, aktivní produkce slov.

Básnička

*To jsou ruce, to jsou dlaně,
mýdlo s vodou patří na ně.*

*A po mýdle dobré jídlo
a po jídle zase mýdlo.*

Děti už básničku trochu znají z běžné práce s celou třídou. Učitelka začne, doplňuje ukazováním - ukazuje ruce, dlaně, naznačuje mytí rukou... Děti se přidávají, následně básničku zkusí společně ještě jednou.

Cíl: Opakování slovní zásoby, aktivní produkce, radostná atmosféra.

Závěrečný rituál

Písnička je v kurzu zařazena na konec vždy, zpívá se na některou běžnou melodii:

*Na shledanou, na shledanou,
příště zase přijdeme.*

*Na shledanou, na shledanou,
už se na to těšíme!*

Cíl: Opakování zdvořilostního pozdravu, vyjádření budoucího času v 1. os. mn. č. (přijít), zvrtné sloveso těšit se v 1. os. mn. č.)

Horáčková, Linhartová
Loudová Stralczyňská, Janoušková

JEDE VLAK A VEZE DĚTI. Chceš také svézt?

Ilustrační foto: Iva Zimová

J A Z Y K Lekce č. 7: Vlak děti svezí a zároveň je naučí nová slova

Příprava na lekci: DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY

Cíl: Děti si upevní slovní zásobu k tématu dopravní prostředky (auto, loď, vlak, letadlo), přiřazují dopravní prostředky k místům pohybu, používají slovesa pohybu, popisují, kde se dopravní prostředky pohybují (používají 6. pád).

Věk: 5-7 let

Délka lekce: 45 minut

Pomůcky: píšťalka, obrázky a modely dopravních prostředků, nahrávky dopravních prostředků, obrázek krajiny, kouzelný pytel, kouzelná hůlka.

Úvodní rituál, prezence a pozdravy

Paní učitelka řekne: „Jede vlak a veze děti“ a předvádí pohyb lokomotivy, doplněné zvuky: Ššššš, hů, hů, ššššš... Děti zvuky opakují a rozcvičují si tím mluvidla. Učitelka a děti opakují: „Šššš, hů, hů. Jede vlak a veze děti.“ Pak přijde k jednomu dítěti se slovy: „Jak se jmenuješ?“ Dítě odpoví: „Já jsem Mia.“ Učitelka: „Ahoj Mio!“, vybědne děti k opakování: „Ahoj Mio!“ Učitelka: „Mio, nastup!“ a chytne dítě za ruku a jedou po třídě, říkají: „Šššš, hů, hů. Jede vlak

a veze děti.“, přijedou k dalšímu dítěti. Vše se opakuje, až jedou všechny děti ve vláčku. Učitelka: „Vlak jede rychle!“ Všichni ve vláčku musí popoběhnout. Učitelka: „Vlak stojí!“ Všichni musí zastavit. Učitelka: „Vlak jede pomalu!“ Vlak se pomalu rozjede. Uči-

Učitelka předvádí pohyb lokomotivy, doplněné o zvuky: Ššššš, hů, hů, ššššš... Děti to opakují a rozcvičují si mluvidla.

telka: „Kolik vagonů má náš vlak?“ a ukáže na dítě za sebou, popř. mu napoví ukázání číslovky na prstech, děti se spočítají. Nakonec učitelka zapíská na píšťalku a zavolá: „Konečná, vystupovat.“ a děti si sednou na svá místa v kruhu.

Cíl: Rozcvičení mluvidel, fixace slovního spojení Já jsem + jméno, pozdrav (pragmatická rovina, 5. pád j. č.).

Opakování (auto, loď, vlak, letadlo)

Děti sedí v kruhu kolem stolu. Na stole jsou karty dopravních prostředků. Učitelka

pustí zvukovou nahrávku (např. z knihovny interaktivní tabule) a děti vyberou obrázek dopravního prostředku, jehož zvuk slyšely. Učitelka se zeptá: „Co to je?“, děti odpoví: „To je auto/loď/vlak/letadlo.“ Učitelka: „Umíme to říct všichni?“, děti sborově říkají: „To je ...“

Cíl: Přiřazení zvuku k obrázku, opakování/rozvoj slovní zásoby (1. pád j. č.).

Učitelka poté pustí nahrávky ještě jednou s otázkou „Co to je?“ a děti odpovídají. Všichni společně vytleskávají slabiky slov (loď, vlak, au-to, le-ta-dlo). Učitelka poté pouze vytleská slovo (bez mluvení), děti musí hádat dle slyšených slabik. Ve vytleskávání následně pokračuje jedno z dětí, ostatní hádají, co by to mohlo být.

Cíl: Opakování slovní zásoby, určování hranice slov.

Hledání dopravních prostředků + pohyb

Před lekcí učitelka rozmístí po třídě modely dopravních prostředků. Děti s učitelkou se chytí za ruce, chodí dokola, říkají básničku:

*Chodím, hledám, co mám znát,
(chodí dokola, pantomimicky naznačí, že
něco hledají)*

pojdte mi děti pomáhat.

Do všech míst zajděte,

vlak najděte.

Na povel se děti hledají model vlaku, přinesou ho, dají doprostřed kruhu, pojmenují dopravní prostředek „To je...“

Učitelka: „Ano, to je vlak. Vlak jede. Šššš, hů. Ukažte mi, jak vlak jede!“ Děti pantomimicky předvádějí vlak (rukou podél těla dělají kola lokomotivy), jezdí po třídě, vydávají zvuky. Učitelka zvolá: „Všichni říkáme: Vlak jede.“ Děti opakují. Opět se všichni chytí za ruce, chodí dokola, říkájí básničku (učitelka obmění vlak za auto). Děti najdou hračku auta, přinesou a pojmenují. Učitelka komentuje: „Auto jede. Tů, tů. Ukažte mi, jak auto jede!“ Děti „točí volantem“, „tůtají“ a opakují „Auto jede.“ Aktivita se opakuje s dalšími dopravními prostředky: letadlo létá (rozpráhnuté ruce), loď pluje (dlaně se spojí v loďku a před tělem plují po vlnách)

Cíl: Pojmenování pohybu dopravních prostředků (slovesa v 3. osobě j. č.).

Ano/Ne

Všichni si sednou zpět do kruhu, učitelka se zeptá: „Jede auto?“ Děti kývají hlavou a odpovídají: „Ano, auto jede.“ Učitelka: „Jede letadlo?“ Děti kroutí hlavou: „Ne, letadlo nejede. Letadlo letí.“ Učitelka: „Letí loď?“ Děti: „Ne, loď neletí. Loď pluje.“ Učitelka: „Pluje vlak?“ Děti: „Ne, vlak nepluje. Vlak jede.“ Děti odpovídají všichni společně, učitelka jim pomůže s formulací věty ve stále stejném slovosledu. Pak se učitelka ptá postupně všech dětí. (Začátečníci mohou jen říkat Ano/Ne. Učitelka se pak zeptá: „Co dělá vlak?“ a děti odpoví známou větou: „Vlak jede.“

Cíl: Osvojování sloves pohybu, tvorba záporu (Ne, nejede, neletí, nepluje). Osvojení kývání (Ano.) a kroucení (Ne.) hlavy (socio-kulturní dovednost).

Pohyb

Učitelka řekne: „Co dělá auto?“ Děti odpoví: „Auto jede.“ a jezdí po třídě. Učitelka jezdí mezi dětmi, ukáže na sebe slovy „Já jedu.“ a postupně se ptá dětí: „Co děláš?“ Děti odpovídají podle vzoru: „Já jedu.“ Aktivita se obměňuje dle zvolených dopravních prostředků (Já letím, já pluju.) Učitelka ještě může přidat: „Co děláme? My jedeme.“ (záleží na pokročilosti dětí).

UKAŽTE MI, jak jede vlak.

Ilustrační foto: Iva Zimová

Cíl: Opakování sloves pohybu (3. osoba j. č.). Pro pokročilejší děti slovesa v 1. osobě j. č. i mn. č.

Obrázek

Učitelka připraví obrázek, na kterém jsou koleje, silnice, řeka a mraky (obrázek lze předpřipravit s dětmi před lekcí apod.). Dítě si z pytle nebo kyblíku vytáhne obrázek, popř. model, který pojmenuje a popíše: „To je loď. Loď pluje.“ Obrázek/model umístí na správné místo na obrázku, kde se daný dopravní prostředek pohybuje. Učitelka chválí a umístění komentuje: „Ano, super, loď pluje. A kde loď pluje? Loď pluje po vodě.“

Učitelka se ptá znovu všech dětí: „Co to je?“ Děti odpovídají: „To je loď.“ Učitelka: „Co dělá loď?“ Děti: „Loď pluje.“ Učitelka: „Kde pluje?“ Děti: „Po vodě.“ Aktivita se obměňuje dle vytažených dopravních prostředků z pytle.

Učitelka se dotkne každého dítěte kouzelnou hůlkou, určí mu dopravní prostředek, popř. nechá výběr na něm, a rozloučí se spolu.

Cíl: Opakování dopravních prostředků (To je ...), sloves pohybu (... jede.). Popis místa pohybu dopravních prostředků (předložka po + 6. pád j. č./mn. č.; po vodě, po nebi, po silnici, po kolejích).

Pexeso

Učitelka má sadu kartiček s dopravními prostředky (auto, vlak, loď, letadlo) a místy, kde se dopravní prostředky pohybují (silnice, voda, koleje, mraky).

Děti hrají s učitelkou pexeso, hledají dvojici dopravního prostředku a vhodného místa pohybu, každé dítě komentuje otáčení karet.

- v případě otočení pouze dopravních prostředků: „To je auto, to je vlak.“ – kartičky otočí zpět;
- v případě otočení dopravního prostředku a vhodného místa pohybu: „To je auto, auto jede po silnici.“ – kartičky si vezme a hraje znovu;
- v případě otočení dopravního prostředku a nevhodného místa pohybu: „To je auto, auto neletí po nebi.“ – kartičky otočí zpět;
- v případě otočení dvou míst pohybu: „Po nebi a po vodě.“, popř. obrázek nekomentuje a kartičky otočí zpět.

Cíl: Opakování a pevnění formulací.

Úkol

Učitelka: „Děti, mám tady obrázky dopravních prostředků. Mám tady letadlo, loď, vlak a auto.“ Učitelka ukazuje postupně obrázky dopravních prostředků, postupně je pojmenovává a pokládá na stůl/zem do kruhu. Učitelka: „Kdo chce vybarvit auto?“ Děti si musí umět o obrázek říct: „Já chci, prosím, auto.“

Cíl: Žádost o určitou věc (pragmatická rovina).

Závěr

Učitelka chválí děti, které budou odcházet z lekce v pohybu daného dopravního prostředku. Učitelka se dotkne dítěte kouzelnou hůlkou a řekne: „Ty jsi letadlo.“ a dítě odletí. Učitelka mu mává a volá: „Na shledanou! Dítě odpovídá: „Na shledanou.“ Učitelka se dotkne každého dítěte kouzelnou hůlkou, určí mu dopravní prostředek, popř. nechá výběr na něm, a rozloučí se spolu.

Cíl: Opakování slovní zásoby, rozloučení (pragmatická rovina).

**Horáčková, Linhartová
Loudová Stralczynská, Janoušková**

A CO JE TOHLE ZA ZVÍŘE? A co o něm víš?

Foto: Klára Horáčková

J A Z Y K Lekce č. 8: Zvířata pomohou se skloňováním i časováním

Poznávání gramatických a syntaktických jevů je možné provádět i za pomoci domácí zvěře.

Příprava na lekci DOMÁCÍ ZVÍŘATA

Cíl: Děti si zopakují tematickou oblast týkající se domácích zvířat a naučí se označení jejich mláďat. Zopakují si předcházející témata v propojení s nově probíranou látkou a pokračují v rozvoji gramatických a syntaktických jevů jako je například skloňování, časování, způsobová slovesa, použití rozkazu, otázky.

Věk: cca 5 let

Délka lekce: 35-45 minut

Úvodní rituál

Na úvod celé lekce začneme tradičním společným zpíváním krátkých veršů, které doplňujeme gesty napomáhajícími pochopení významu zpívaného textu:

*Děti pojdte sem,
pojdte sem, pojdte dál,
děti pojdte sem,
pojdte sem dovnitř k nám!*

Cíl: Pozvání „pojdte sem, pojdte dál“ 2. os. mn. č., rozkazovací způsob.

Opakování

Učitelka má v připraveném košíku hračky. Jedná se o figurky domácích zvířat jako je kráva, ovce, koza, kůň apod. Vytahuje z košíku jednotlivá zvířata a ptá se přítomných dětí: „Co je to?“ a vede děti k odpovědi: „To je...“

Píseň je dobré několikrát užít v běžné výuce. Zavádíme-li ji nově, je dobré opakovat každou sloku dvakrát.

Každé dítě zkusí na danou otázku odpovědět samostatně, pak všichni sborově opakují „To je...“ Při druhém opakování vrací děti zvířata zpátky do odloženého košíku.

Cíl: opakování 1. pádu u slovní zásoby, vazba to je...

Píseň

*Když jsem já sloužil to 1. léto,
vysloužil jsem si krávu za to.*

*Když jsem já sloužil to 2. léto,
vysloužil jsem si ovci za to.*

*Když jsem já sloužil to 3. léto,
vysloužil jsem si kozu za to.*

*Když jsem já sloužil to 4. léto,
vysloužil jsem si koně za to.*

“

Paní učitelka zpívá s dětmi. Píseň je dobré několikrát užít v běžné výuce. Případně - zavádíme-li ji na lekci - opakovat každou sloku dvakrát - nejdříve učitelka a pak dohromady s dětmi. Paní učitelka si připraví číslice 1, 2, 3, 4, (nebo karty s puntíky vyjadřující počet) kterými pomáhá dětem v udržení pozornosti - kolikáté léto je.

Případně může vše ukazovat na prstech své ruky. K jednotlivým slokám vytahuje učitelka zvířata a opět rozdává je dětem. Učitelka během písně vynechává názvy zvířat a nechává je děti zpívat samotné, aby

ZVÍŘÁTKA JAKO POMŮCKA VE VÝUCE? Během kurzů časté téma.

Foto: Klára Horáčková

si ověřila, jestli již zvládají použití slovní zásoby.

Cíl: slovní zásoba ve 4. pádě, j. č., sloužit, vysloužit dokonavost sloves, vazba když...

Kdo je na statku?

Učitelka rozloží plakát - nákres statku - a ptá se: „Děti, kdo je dnes na statku?“ Děti odpovídají: „Na statku je kráva... Kdo je na statku?“ Učitelka: „Děti, chtěly byste také být na statku?“ Děti jednotlivě: „Na statku je (jména dětí)“

Cíl: vazba Na statku... 6. pád, otázka kdo?, moje jméno.

Nová látka: domácí zvířata a jejich mláďata

Učitelka: „Děti, někde se mi tady ztratila všechna zvířata, pomůžete mi je najít?“ Děti hledají masky, případně karty s obrázky - kráva, ovce, koza, kůň, tele, jehně, kůzle, hříbě. Učitelka se ptá dětí, které už něco našly: „Co to je?“ Děti odpovídají: „Je to...“

Učitelka (má v ruce kartu či má masku na tváři např. ovce): „Děti, já jsem teď ovce (nasadí si masku) a chci jít na výlet. Chce ještě někdo jít na výlet?“ Děti: „Já! nebo Já chci jít na výlet!“ Učitelka: „Kdo jsi?“ Dítě: „Já jsem hříbě.“ Učitelka: „Ahoj hříbě, pojď se mnou/s námi!“ (od 2. dítěte). Dítě zavěsí učitelka za sebe do vláčku, pak tuto větu říkají všichni (učitelka se předem rozhodne, zda budou dialog vést v jednotném či množném čísle).

Cíl: Děti hovoří samostatně i společně, opakování Já jsem a Kdo jsi?, užití způsobového slovesa chtít.

Chodím, hledám, co mám znát?

Učitelka: „Pojďte mi, zvířata, pomáhat!“ Opakujeme s dětmi několikrát a doplňujeme příslušnými gesty. Učitelka: „Kráva hledá hříbě.“ Všichni opakují (naznačíme gestem). Příslušné dvě děti se dají do páru a chytí se za ruce. Stejným způsobem spojíme do dvojic všechny děti.

Co žere kráva, koza, ovce, kůň a co jehně, kůzle, hříbě? Společně s dětmi přikládáme k jednotlivým zvířatům příslušnou potravu.

Cíl: 4. pád, hledat, mláďata domácích zvířat

Opakování z minulé lekce - jídlo

Učitelka po třídě schová kartičky pexesa či jiné karty, na kterých je vyobrazena ovoce a zelenina, o kterém jsme se učili v minulé lekci - kukuřice, jablko, mrkev, kedlubna, zelí, salát. Učitelka: „Děti, hledejte ovoce a zeleninu!“

Děti hledají a nosí jednotlivé karty na koberec. Potom se učitelka postupně ptá: „Co žere kráva, koza, ovce, kůň a co jeh-

ně, kůzle, hříbě?“ Společně s dětmi k jednotlivým zvířatům přikládáme příslušnou potravu.

Cíl: opakování slovní zásoby z minulé lekce, 4. pád.

Úkol - pracovní list

Domácí zvířata a jejich mláďata - na pracovním listě je naznačené řešení úkolu a jsou připravené čárky na popisky v mateřském jazyce dětí. Učitelka: „Děti, tady je váš úkol. Spojíte, co k sobě patří, a všechna zvířata vymalujete. Pak si s maminkou a tatínkem řeknete, jak se to řekne u vás doma. Kdo chce úkol? Umiš si o něj říct?“ Naznačí dětem: „Prosím, chci dostat úkol...“

Cíl: upevnění spojení zvíře – mláďe, způsobové sloveso chtít.

Závěr

Nakonec učitelka všem poděkuje za úkol z minula a odmění příslušnou odměnou. Rozloučení pomocí písničky:

Děti, děti, zamáváme,

příště se zas sejdem!

Všichni si tu pomáháme!

česky mluvit umíme!

Cíl: rozloučení

**Horáčková, Linhartová
Loudová Stralczyňská, Janoušková**

KAROLÍNA RANGLOVÁ, lektorka kurzu Grunnlaget, ukazuje použití metody v praxi.

Foto: archiv ČVT

GRUNNLAGET Norská metoda Grunnlaget učí předškolní děti učit se

Metoda se zaměřuje na práci s pojmy, které definuje na základě znalosti podobností a rozdílů.

Předtím, než začneme řešit otázku, jakým způsobem bychom měli naše děti učit psát a počítat, bychom se měli ptát na to, jak naše děti naučit samotnému procesu učení. Měli bychom se snažit co nejvíce přispět k rozvoji dětského myšlení, které poté bude dítě používat nejen ke studiu českého jazyka či matematiky. Právě na tuto oblast výuky se zaměřuje norská vyučovací metoda Grunnlaget (v překladu Základ).

Práce s pojmy

Grunnlaget vychází z práce norského pedagoga Magne Nyborge a je určen nejen pro práci se sociálně handicapovanými žáky, v Norsku se využívá ve většině mateřských a základních škol. Princip Grunnlagetu spočívá v tom, že se nejdříve děti naučí chápat základní pojmy jako je barva, počet či tvar, aby se poté učily hledat mezi nimi rozdíly či podobnosti. Rozvíjí v nich jazykové dovednosti a způsoby uvažování, které jsou pro schopnost učit se podstatné. Nově získané znalosti jsou pak základním kamenem k dalšímu učení.

Norská metoda se zaměřuje především na práci s pojmy, protože právě na nich je postavena nejen výuka samotná, ale jejich

správné chápání ovlivňuje i motivaci k dalšímu učení. „Pro dosažení úspěchu je nezbytné, aby celý proces v dítěti vyvolával pozitivní emoce, které podporují jeho další chuť k práci,“ doplňuje Morten A. Hem. Autoři Grunnlagetu definují pojmy na základě znalosti podobností a rozdílů. Vychází tak z výsledků práce profesora Nyborge, který zjistil, že nejúčinnější způsob učení pojmů je využití konkrétních předmětů, které jsou označovány pojmy, mezi kterými jsou následně hledány rozdíly či podobnosti. Základními pracovními nástroji Grunnlagetu jsou proto jazyk a soubor různorodých předmětů. Je dobré využívat předměty, které děti znají ze svého okolí či které mají rády. Není až tak důležité, co konkrétně to je za předměty, podstatné je, aby se od sebe lišily barvou, tvarem, veli-

kostí, materiálem, ze kterého jsou vyrobeny atd. Metoda Grunnlaget, stejně tak jako ostatní způsoby konceptuálního vyučování, v sobě zahrnuje tři procesy:

- selektivní asociaci
- selektivní diskriminaci
- selektivní generalizaci

Na následujících stránkách naleznete několik modelových lekcí, které názorně ukazují, jak lze metodu Grunnlaget zavést do výuky. Nejdříve se seznámíme se základními koncepty, se kterými norská metoda pracuje. Jedná se o koncept:

- barva
- tvar
- čas
- počet

Metodologie Grunnlaget

Podrobný popis norské vyučovací metody Grunnlaget naleznete v knize *Metodologie Grunnlaget: model pojmového vyučování*, kterou vydala v roce 2013 organizace Člověk v tísni.

Její autorkou je Gunvor Sønnesyn, spoluautorka Grunnlagetu. Text, který paní Gunvor připravila nejprve představuje teoretická východiska Modelu pojmového vyučování.

Ve druhé části pak nabízí praktická cvičení a nezbytná vysvětlení a instrukce k nim. Metodologii Grunnlaget si můžete stáhnout ve formátu pdf na internetové adrese: <http://bit.ly/1Lie7Ke>.

KURZU VĚNOVANÝM NORSKÉ VYUČOVACÍ METODĚ se během projektu „Pojďte do školy!“ zúčastnilo 500 pedagogů.

Foto: Pavla Kohelová

Koncept BARVA

Při učení konceptu „barva“ samozřejmě využívám veškeré aktivity výtvarných činností, kde nejen poznáváme a dáváme si zažít základní barvy, ale též zprostředkováváme poznání o barvách odvozených, které mícháme a experimentujeme s jejich odstíny. Na základní koncepty upozorňuji děti během celého dne. Když potřebuji procvičit s dětmi barvy při podzimní procházce, nechám děti běhat po lese a sbírat pouze ty listy, které „mají žlutou barvu“, společně pak hledáme podobnosti mezi jednotlivými listy a listy a dalšími objekty kolem nás (podobnost barvy čepice a barvy listu apod.). Tento způsob učení mi dává tu výhodu, že přesně vím, kde se s kterým dítětem v procesu učení nacházím (viz fáze učení v metodologii CTM) a můžu dětem stavět úkoly individuálně. Dětem, které jsou v procesu poznání konceptu dál, stavím další a složitější operace, u dětí, které potřebují více skutečností k poznání, mohu koncept obohacovat.

Na příkladu podzimní procházky ukážu procvičování konceptu barva (podkoncept červená, žlutá, případně další): děti na vycházce v lese dostanou úkol donést list, který má žlutou (červenou) barvu. Nad hromadou donesených listů pak zjišťujeme, proč děti donesly zrovna tyto listy (fáze selektivní diskriminace), dále sledujeme, v čem jsou si listy navzájem podobné (fáze generalizace) a je-li v okolí ještě něco dalšího, co má stejnou barvu, jako donesené listy.

S dětmi, které nedošly tak daleko, aby hledaly podobnosti, pak označíme barvu listu s důrazem na to, aby děti správně verbalizovaly koncept i podkoncept, protože jedině tak dojde řeč až do úrovně myšlení (děti si nahlas řeknou, že list „má žlutou barvu“, fáze selektivní asociace). Celá aktivita trvá pouze několik minut, všichni zúčastnění se náramně baví a po takto náročné mentální práci mohou nadále pokračovat v lesních honičkách a jiných kratochvílích.

Tento způsob učení mi dává tu výhodu, že přesně vím, kde se s kterým dítětem v procesu nacházím.

Koncept TVAR

V období podzimu a adventu jsme zakládali koncept „tvar“, podkoncept „rovný“, jako přípravu na další, složitý, geometrický tvar „trojúhelník“, „čtverec“, „obdélník“. Jako všechny tvary, i „rovný“ tvar jsme nechali nejprve projít hrubou motorikou, pak jemnou, a až poté jsme se jej učili konstruovat, vyhledávat ve svém okolí a pojmenovat. Vysvětlit dětem zákonitost sestavení trojúhelníku byla pak otázka jedné výtvarné aktivity: tvary mají tu výhodu, že je lze pozorovat zrakem, ale též hmatem. Což je velký rozdíl od barev. Na tento fakt děti často upozorňují jako na velkou zajímavost.

Zároveň je třeba myslet na to, že hmat u dětí v raném a předškolním věku nemusí být vyvinutý tak, aby děti mohly jeho prostřednictvím objektivně poznávat nové skutečnosti. Proto při poznávání konceptu „tvar“ zařazuji nejprve poznávání tvaru prostřednictvím hrubé motoriky, tedy motoriky celého těla. Děti před závodem v běhu stojí na startovní čáře, než ji povelem START opustí, povíme si o tom, že startovní čára má rovný tvar. Děti přetahují lanem. Když je lano napnuté, povíme si o tom, že TEĎ má lano rovný tvar. Děti stojí na čáře při hře „z vody do vody“... Děti kráčí po čáře (spárách dlaždic chodníku apod.) na hřišti...

V momentě, kdy jsem koncept „tvar“ s dětmi procvičila využitím hrubé motoriky, mohli jsme se pustit do jeho konstrukce. Podzimní tematika v mateřské škole bývá „ježečková“, i my jsme ježka využili k prohloubení znalosti o rovném tvaru. Vysvětlili jsme si, jak se dá rovný tvar zkonstruovat (s použitím pravítka), každý dostal své pravítko (vyrobené z nastříhaného kartonu) a tímto pak doplňovali bodliny na připravené šablone ježka.

Úkol se postupně stupňoval, takže několikrát den ježčí tematiky (při které samozřejmě došlo na povídání o zvířeti a jeho životě, hledání jeho stop, výrobě jeho doprty plstěním ovčí vlny apod.) i na konstruování bodlin bez použití pravítka. Všechny děti úkol zvládly. Během konstruování jsem dbala na to, aby mi děti řekly, co zrovna konstruují a jaký to má tvar (tedy jsem do fáze selektivní asociace zapojila zrak, jem-

nou motoriku a, samozřejmě, řeč). Následovaly další úkoly a procvičování (s ohledem na věk dětí a jejich postup ve fázích učení se novému), jejichž vyvrcholením bylo poznání zákonitostí geometrického tvaru „trojúhelník“.

K tomu jsme využili výrobu vánoční pohlednice. Na vánoční pohlednici jsme se rozhodli z barevného papíru vystřihnout vánoční stromek, který si každý sám, dle přání ozdobil (raznicemi, kresbou, malbou, samolepkami, ...). Vánoční strom jsme poskládali ze tří (a více) trojúhelníků. Při sestavování trojúhelníku (některé děti dle šablony, jiné samostatně pravítkem) jsme si popisovaly, co o tomto geometrickém tvaru víme. Děti samozřejmě rychle našly strany trojúhelníku a odhalily, že mají rovný tvar, zároveň spočítaly, že „rovné tvary“ na předloženém obrázci našly tři. Mým úkolem, tedy úkolem pedagoga, v tuto chvíli je pouze popsat, že když nějaký obrazec (geometrický tvar) vypadá právě takhle (tedy, že má tři rovné tvary), pak mu říkáme „trojúhelník“.

Takto jsme postupně došli i k dalším geometrickým tvarům poskládaným z rovných tvarů. Můj postřeh k tomuto způsobu učení tvarům je ten, že děti při rozpoznávání jednotlivých tvarů nechybují, protože postupují od nejjednoduššího k nejsložitějšímu, tedy je jejich myšlení nepustí do těch operací, na něž ještě není zralé.

Koncept ČAS

U dětí předškolního věku očekáváme, že si osvojí pojmy související s časem. Tedy pojmy týkající se chodu roku a dne: roční období, měsíce, dny v týdnu, části dne. Pochopit tyto pojmy je velice náročný proces (na rozdíl od procesu pouhého naučení se pojmem), protože dítě předškolního věku má pouze několik málo let (považujeme-li za předškoláka dítě pětileté, pak na pochopení a uchopení těchto pojmů má dítě cca dva roky) zkušeností s chodem času.

Aby dítě mělo opravdový POJEM (tedy jasný obsah, myšlenkovou stopu, vědění) o některém slovu ze zmíněné kategorie, musí daný pojem prožít a uchopit, což je úkol velmi abstraktní a za krátký život dítěte nemuselo k takovému pojetí dojít. Mnohdy nám děti opakují měsíce v roce (dny v týdnu, roční období) mechanicky, aniž by měly POJEM o tom, kolik času uplyne od ledna do února, od pondělí do pátku, protože je touto zkušeností nikdo neprovázal, nebo na ni nejsou ještě dost zralé. (Obtížnější situací s chápáním těchto pojmů mají děti bez režimu, děti v prostředí bez návyků a rituálů, bez opakujících se situací, které jsou pro správné chápání času nutným vodítkem.)

Abych uchopení a pochopení těchto pojmů dětem usnadnila, vytvořili jsme si časové koncepty, do nichž každý den zařazujeme „dnešek“: Ve třídě nám visí kalendář s ilustracemi Josefa Lady, který děti našly pod stromčkem od Ježíška. Kalendář je měsíční, každý měsíc má svůj obraz a pod obrazem jsou vypsány jednotlivé dny, s červeně vyznačenými svátky. Ilustrace Josefa Lady jsem vybrala proto, že je děti zkrátka milují a také proto, že Josef Lada vystihuje skvěle typické znaky ročních období, svátků, změn v přírodě.

Děti mnohdy opakují měsíce v roce nebo dny v týdny mechanicky, aniž by měly pojem kolik času uplyne od ledna do února či od pondělí do pátku.

Každý den si s dětmi ráno (po ranním cvičení dětské jógy - po zvířecím tělocviku) sedneme do kruhu, prohlédneme si obrázek na kalendáři (který je celý měsíc stejný), škrtneme fixou včerejší den a odpovíme si na otázky. Jaký je dneska den? Jaký je dneska měsíc? Jaké je dneska roční období? (Starší děti mi pak ještě samy nabízejí otázku: Jaký je dneska rok?) Cílem této každodenní aktivity je, aby děti „nacítily“ chod času vzhledem k „dnešku“. Dneska je totiž nejen nějaký den, ale také nějaký měsíc, roční období a rok. Děti jediné tak mají možnost poznat, kolikrát se změní den (a zopakuje týden), než se změní obrázek na kalendáři (tedy se změní měsíc) a kolikrát se změní měsíc, než se změní roční období (jehož hranice máme v kalendáři viditelně označené a děti si tyto hranice rády kontrolují, aby nepropásly příchod nového ročního období, s nímž obvykle pojíme nějaké svátky nebo aktivity), a kolikrát se změní měsíc a roční období, než skončí celý kalendář a s ním i celý rok.

Tím, že si dny na kalendáři škrtneme, mají děti možnost vidět, kde v měsíci se nacházíme (některé děti umí číslice, a tak i pře-

čtou „kolikátého“ máme dneska, což ale není podstatné a není to cílem této aktivity), před koncem měsíce se bavíme o tom, jaký bude následující měsíc a co nám přinese. V určování ročních období dětem navíc pomáhají obrázky Josefa Lady. Takto konkrétně pomáhám dětem pojmut tak abstraktní obsahy, které se skrývají v konceptu času. Vnímám to jako užitečné pro všechny děti – ty, které režim mají a koncept času by zvládly přirozeně, bez tohoto intenzivního zprostředkování, si pojmy utřídí, mají radost z úspěchu a pomáhají ostatním. Velký úžitek z takto verbalizovaného chodu času mají děti bez přirozeného režimu (který tímto částečně zprostředkují) a děti cizinců (které si se mnou denně opakují české pojmy).

Koncept POČET

Předškoláky je potřeba vybavit vědění konceptu počet. Neučím děti matematickým operacím, sčítání a odečítání, ani symbolům, které počet vyjadřují (tedy patřičným číslicím k patřičnému počtu), dávám dětem možnost seznámit se s tím, že věci kolem sebe je možné počítat a že pro počty máme dohodnutá označení (tedy číslovky a číslice), aby si lidé navzájem rozuměli, když chtějí vyjádřit nějaký počet (děti okamžitě reagují svými zkušenostmi peněžní hodnotě věcí, o dělení věcí mezi sebou apod.). Toto vědění je pro děti základním poznatkem, kterým by měly být vybavené, než nastoupí do základní školy. Mám postřeh, že se s tímto vědění v základní škole počítá jako se samozřejmostí a věnuje se mu málo prostoru k ukotvení. S konceptem počet též úzce souvisí též koncept symbol.

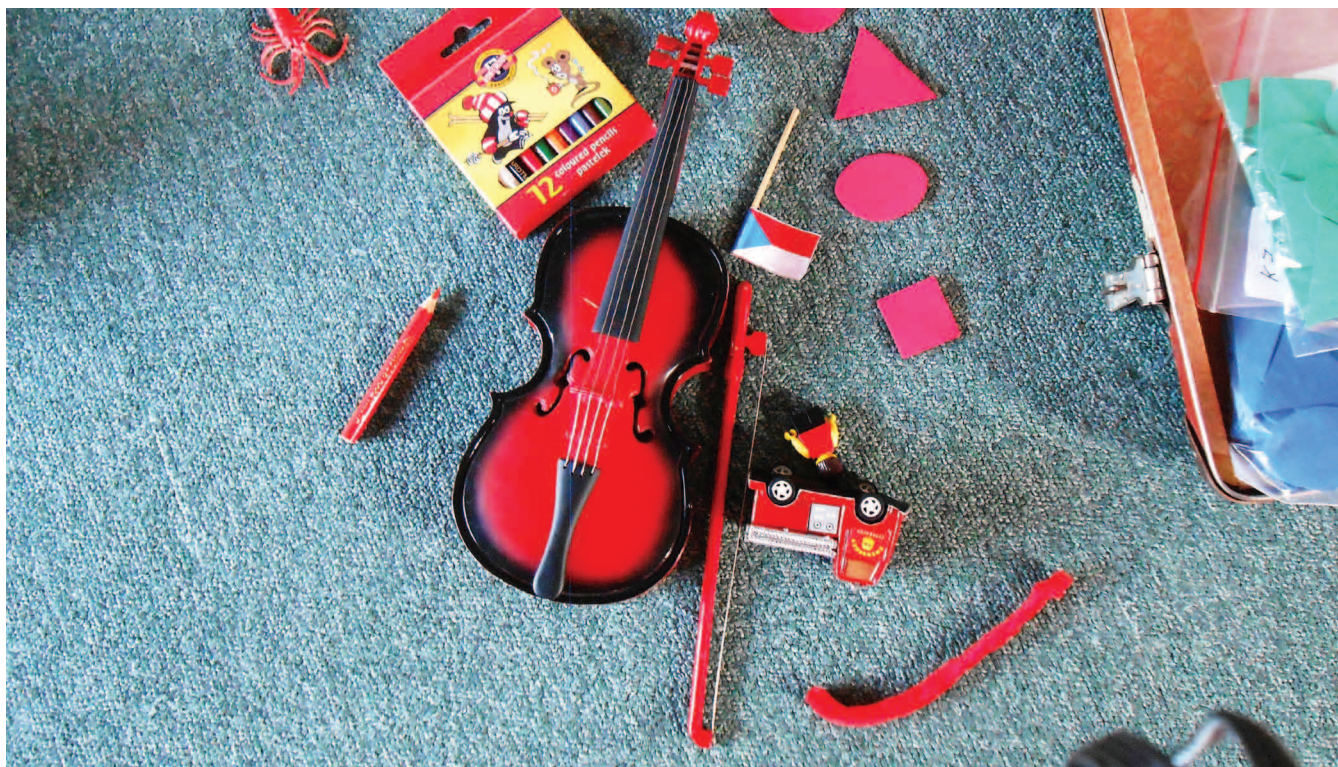
Děti vnímají, že je učitelé často počítají a informace o počtu dětí je pro učitele důležitá. Děti počítáme neustále – pro informaci kuchaře o počtu svačin a obědů, při odchodu na vycházku, v průběhu vycházky, při dělení dětí do skupin během aktivit atd. Tuto skutečnost využívám pro vysvětlení pojmu POČET. Proč vytvářet umělé situace k tomuto záměru, když počítání dětí samy děti vnímají, učitel na tuto svou aktivitu mnohdy děti upozorňuje („Stůjte, pro-

Příklady zapojení konceptu Počet do běžných aktivit

Pohybová hra: děti tvoří libovolné skupiny (popř. skupiny dle předem zvoleného klíče – barva trička, společného zájmu, barva očí apod.), společně pak určujeme počet dětí ve skupině, verbalizujeme! („Jaký počet dětí je ve skupině dětí, které mají modré tričko?“ „Naše skupina má počet pět.“).

Hlasování: před každou vycházkou dávám dětem, na základě podnětů jich samých, vybrat, kam se vypravíme. Děti vědí, že mají přichystat dvě možnosti vycházky a společně pak hlasujeme, tj. určujeme počet zvednutých rukou pro jednu a druhou možnost. Starší děti, s mou pomocí, pak určí, jaká varianta dostala více hlasů.

Určování počtu nalezených pokladů v přírodě: děti se při pobytu v přírodě chlubí nalezenými poklady (šnečí ulity, šišky, květiny, беруšky...), proč se jich nezeptat na počet nalezených pokladů (děti kompetentní v symbolech pro počet), případně jim ho sdělit (zkompetentňujeme děti v symbolech pro počet)?

CO MAJÍ TYTO PŘEDMĚTY SPOLEČNÉ? Mají červenou barvu a slouží při výuce metodou Grunnlaget.

Foto: Marta Vodáková

sím, na místě, děti, ať si vás mohu spočítat.“) a děti jej při ní sledují?

Ve fázi selektivní asociace tedy při běžných činnostech verbalizují koncept a chci, aby mě děti sledovaly a opakovaly se mnou („Dneska je ve třídě skupina dětí v počtu 22.“). Děti, které jsou na koncept počtu již na úrovni abstraktního myšlení zralé, velice rychle přenesou toto své vědění do svých vlastních činností a pozorují věci kolem sebe i ve fokusu tohoto konceptu (počítají, jaký počet kachen je na břehu řeky, chlapců a dívek ve třídě, samy se zajímají o počet dětí, který je dnes ve škole apod.). Mladší děti, tj. dvou, tři a některé i čtyřleté, nechávám tyto operace s počtem pouze pozorovat. Jakmile děti přirozeně vstřebají fakt, že věci kolem sebe z různých důvodů počítáme, připravím řízenou činnost s cílem ukotvit a „oficiálně“ zavést pojem počet (tj. fáze selektivní asociace). Využívám přitom společné situace, kdy jsme počítali, čímž VŠEM dětem dám možnost zobecnit konkrétní situaci. Dále koncept počtu zapojuji do běžných aktivit denního režimu (stále fáze selektivní asociace, viz infobox).

S konceptem počet i nadále pracuji v rámci aktivit, které s počítáním zdánlivě nesouvisí. V období přelomu dubna a května, tedy času pálení čarodějnic, jsme při výtvarné činnosti procvičovali koncept počtu. Každý na té úrovni, do které došel. Děti měly za úkol si všimnout čar na obloze (samozřejmě jsme zde procvičovali i příslušné tvary). Kde se tam čáry vzaly? Kdo je tam udě-

lal? Děti dobře vědí, že jsou od letadel, ale nevěděly, že letí-li čarodějnice na koštěti, zanechává za sebou stejnou stopu, jako letadlo. Pro děti byla tato „pohádka“ velice zábavnou motivací k další činnosti, některé se jí pouze pobavily, jiné nechaly pracovat svou fantazii a přemýšlely, jak takové létání na koštěti funguje, kam asi čarodějnice letí, jak přistává, má-li helmu, apod.

Číslice děti neučím určovat, ale vysvětlím dětem, k čemu jsou dobré, resp. nechám je, aby si samy všimly, k čemu slouží.

Ve třídě jsme se pak rozhodli let čarodějnic ztvárnit výtvarně. Každé dítě si vybralo určitý počet nastříhaných kousků příze vlny (libovolně, počet si určily samy). Měly za úkol nakreslit na papír stejný počet čarodějnic, jako mají kousků vlny (pozn. mladším dětem, nebo dětem, které nemají rozvinutou kresbu, jsem připravila předkreslené čarodějnice, které vystříhly a nelepily). Každé čarodějnice pak nalepily za její koště z příze vlny její dráhu.

Nejen, že jsme procvičili koncept počtu, ale hledali jsme též shodnost. (Tato aktivita je navíc rozvíjející pro jemnou motoriku, fantazii apod.) Jestliže některé z dětí nemělo osvojený koncept počtu, byl zde prostor pro asociaci. Děti, které koncept osvojený měly, činnost se ubírala jiným směrem

(„Najdi z prací děti ty výrobky, na kterých jsou čarodějnice v počtu tři.“ „V čem jsou si podobné tyto dva výrobky.“). Pro děti byl hmatatelný výsledek práce výrobek letící čarodějnice. Pro mě, jako učitele, byl výsledek práce proces určování počtu.

Dětem dávám informaci o číslicích a číslovkách. Předškolní děti používají číslovky, když určují počet, zcela přirozeně. Chápu číslovku jako nezbytný symbol k vyjádření počtu a tento symbol si osvojují stejně, jako ostatní slova (tedy symboly k vyjádření skutečnosti). Dbám na to, aby děti číslovky, tedy symboly vyjádření počtu, využívaly správně, bez chyb (stejně jako nedovolím, aby dítě označovalo „psa“ jako „židli“, tak nedovolím, aby dítě označovalo skutečné věci v počtu tři symbolem „čtyři“). Číslice děti neučím určovat (není tak ani stanoveno v RVP PV), ale vysvětlím dětem, k čemu jsou dobré, resp. nechám děti, aby si samy všimly, k čemu slouží.

Koncept počtu je právě v této, s nadsázkou řečeno, trojedinost, pro děti velice složitý, jestliže si mají osvojovat vědění o skutečnosti počtu, slovním symbolem pro počet (číslovka) a psaným symbolem pro počet (číslice) najednou, může se stát, že nedojde k propojení vzájemných souvislostí mezi počtem, slovem a psaným symbolem. Proto vnímám jako důležité, abychom v předškolním věku položili základ pro vědění o počtu, na němž pak dítě bude v základní škole stavět.

Karolína Ranglová

Lekce č. 9: Duha pomůže také na začátku školní docházky

Barvy duhy – 1. ročník ZŠ, učivo: čísla 1-6, počet 6, barvy, písmena, která známe, ovoce/zelenina.

1. Jakpak se dnes cítíš? Jakou máš dnes náladu?

- děti si vyberou zalaminovaného smajlíka podle nálady
- děti se posadí do kruhu na koberec a kdo má balonek, říká, proč si vybral jakého smajlíka a ukáže ho ostatním, když domluví, přiřadí svého smajlíka (kolíčkem, magnetem) ke svému jménu a vrací se na koberec do kroužku

2. Téma hodiny: Dnes budeme poznávat barvy duhy.

Fáze Asociace

3. Děti zavřou oči: Co se tě napadne, když se řekne duha?

- děti odpovídají
- k některým odpovědím máme nachystané lístečky s obrázky a připneme je magnetem vedle obrázku duhy na tabuli

4. Jak vzniká duha?

- když děti neví, pomůžeme jim hádankami tak, aby odpovědi bylo slunce a déšť
- zahrajeme si na to: jedno dítě je sluníčko (otáčí se uprostřed kroužku) a všichni ostatní dělají deštík: třeme dlaně o sebe – deštík šumí, ťukáme jedním prstem do dlaně, ťukáme třemi prsty, tleskáme – uděláme liják a zase zpátky ztišujeme

5. Zazpíváme si píseň o slunci nebo dešti – dramatizace písně – protažení

6. Návrat do lavic – jako myšičky – po cestě do lavice si děti vyberou jednu barvu z vějíře lístků od učitele (barvy duhy)

7. Podíváme se na duhu na tabuli – jaké barvy ukazují?

- učitel ukazuje a děti odpovídají, barvy spočítáme, píšeme čísla k barvám – pořadí
- jaké další barvy znáš? hledáme předměty těchto barev kolem sebe

8. Jakou barvu sis vybral/přiřadil ji k barvě duhy na tabuli

- děti chodí po jednom k tabuli

a přiřazují svůj lístek k barvě duhy magnetem

9. Pracovní list – viz. příloha – vybarvi správně svou duhu, spočítej, napiš čísla

10. Hra čáp ztratil čepičku, měla barvu barvičku...

- učitel zpívá, děti chodí po třídě a hledají tu barvu kolem sebe, kterou učitel vysloví
- proč jsi vybral tuto barvu?

11. Děti rozdělíme do skupinek

- každá skupina dostane obálku s obrázky ovoce a zeleniny – vybarví je správnou barvou a roztřídí do skupin ovoce/zelenina (každé dítě by mělo vybarvit jeden obrázek)
- spočítáme, kolik máme obrázků

Generalizace

12. Košík s předměty do skupin

- děti přiřazují předměty stejné barvy k obrázku s ovocem
- proč jsme přiřadili tyto předměty k hrušce? Protože mají..... barvu

13. Protažení – ovocný strom/keřík...

- děti si stoupnou vedle laviček, stanou se semínkem ovocného stromu
- semínko vítr sfoukne na zem – dřepnou si
- rostou pomalu, až je z nich ovocný strom s větvemi
- musí si rozmyslet, jaké ovoce na nich roste např. červená jablka, modré švestky, žluté hrušky, zelené hroznové víno... atd.

14. Počítáme příklady s ovocem – vybíráme počet dle zadání – prac. list

- děti kroužkují/vybarvují ovoce – určují jeho počet
- kteřá barva duhy chybí?

Diskriminace

15. Píšeme čísla – učitel říká, které číslo, jakou barvou.

16. Geometrické tvary

- trojúhelník, kruh, měsíc, čtverec, obdélník, hvězda – střídání – děti doplňují řadu i barevně dle návodu

17. Hodnocení

Barvy duhy

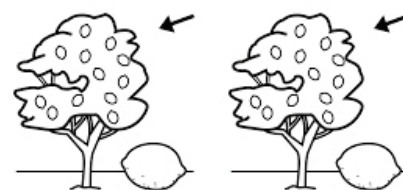
1. Jak se dnes cítíš?

2. Vybarvi duhu podle zadání

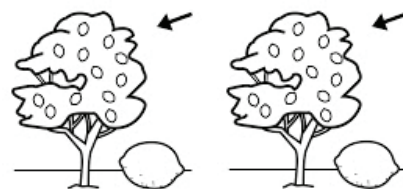

3. Vybarvi zadaný počet ovoce:

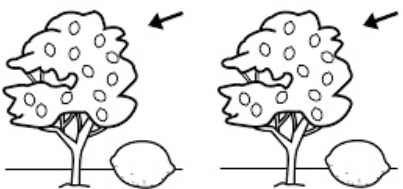
šest

tři

pět

dva

čtyři

jedna

4. Napiš čísla barvami podle zadání učitele:

1 _____ 2 _____ 3 _____

4 _____ 5 _____ 6 _____

5. Nakresli obrázek a použij všechny zadané barvy.

Lenka Kačáni

Lekce č. 10: Do poznávání tvarů zapojujeme motoriku

Než začneme, měli bychom si uvědomit, že tvar, na rozdíl od barvy, je entita nezávislá na zraku, takže do asociace zapojujeme také motoriku. Nejprve hrubou, aby děti pochopily vedení a podstatný znak tvaru (pohybem celého těla), pak jemnou, kdy děti nejprve tvar poznávají hmatem a zrakovou percepcí, pak se tvar učí i samy sestojit.

KULATÝ TVAR

Asociace slovní

Prst se nezastaví, dá se kutálet.

Asociace motorická

Hrubá motorika: pohybem těla – chůze v kruhu (jdou do nekonečna, nikdy se nezastaví), pohyb nohy kolem osy těla vytvoří kruh, děti sedí kolem koberce, který je do kruhu (a např. při hře „Šly tři opice“ mohou sledovat, že pohyb v kruhu je nekonečný, plynulý).

Jemná motorika: obtahování kulatých tvarů (KT) prstem, obkreslování kulatých tvarů, práce s kružítkem, kulaté tvary dle šablon, skládání obrázků z kulatých tvarů, poznávání kulatých tvarů poslepu (pouze kulatých, ne rozlišování kulatých mezi jinými, jde o asociaci!!), poslední fáze – dítě samostatně nakreslí kulatý tvar.

Asociace percepční

Pozorování kulatých tvarů v okolí, příroda, na těle.

ROVNÝ TVAR

Asociace slovní

Začíná a končí, prst dělá rovný pohyb, nikde nezatočí, neumí zatáčet.

Asociace motorická

Hrubá motorika:

- chůze po čáře, která má start a cíl, musí se zastavit a přejít na jinou (pohyb se zastaví)
- chůze po vyznačeném trojúhelníku, dítě se musí zastavit – tím si uvědomí, že pohyb musí skončit – přenos do jemné motoriky – když kreslí rovný tvar (RT), musí začít a skončit

CHŮZE V KRUHU? To je přece kulatý tvar.

Ilustrační foto: Iva Zimová

Jemná motorika:

- poznávání RT poslepu, odlišit hmatový zážitek materiálem (smirkový papír, chlupatý drátek)
- sestrojování RT podle pravítka
- spojování teček v RT
- když je lano napnuté, je to RT
- práce se sirkami a špejlemi
- tyčinky, které pak snědí
- sání tekutiny rovnými brčky
- provázek natahujeme mezi děti do trojúhelníku nebo čtverce, v místě úhlu se RT lámou, provázek se zastaví, navazuje jeden RT na druhý

Asociace percepční

Pozorování okolí, přírody, těla, sledování a potvrzování zákonitosti RT.

TVAR OBLOUK

Asociace slovní

Dá se vytvořit z TK i TR, má začátek a konec, zatáčí, je ohnutý.

Asociace motorická

Hrubá motorika

- skok - je ze startu a cíle a jde po linii oblouku, pak si ho nakreslí
- skok přes švihadlo – švihadlo je oblouk, podbíhání švihadla probíhá vždy pod obloukem

- děláni „hobla“
- kreslení na velkou tabuli celou paží, kreslení na zem celou nohou, učitelka nakreslí oblouk a dítě ho smaže houbou, tělesná cvičení – oblouky hlavou (otázka zní, zda dítě má natolik vyvinutý vnitřní zrak, aby bylo schopné poznat, že pohyb, který dělá hlavou je oblouk, ale zkusit se to musí)

Jemná motorika

- kreslení – pomůckou pro kreslení je zážitek poskoku nebo točení švihadla, skoky, deštník, šupiny, peříčka, tašky na střeše, úsměv/smutná pusa, krtince, obkreslování úhломěru, obkreslování šablony, listu
- modelování z modelíny, poznávání po hmatu
- rozstřípnutí kulatiny na dva oblouky, rozstřihávání kruhu na dvě půlky – stejné i nestejně, rozstřihávání gumiček, obkreslení špičky boty nebo špičky prstu

Asociace percepční

Pozorování tvaru oblouku kolem sebe, v přírodě, na těle; děláni žabiček do vody, sledování mostů, listů, rovný proutek ohneme zatížením do TO, lidské tělo – uši, brada.

Karolína Ranglová

JE PODZIM A DĚTI Z PŘEDŠKOLNÍHO KLUBU vyrábí papírového draka.

Ilustrační foto: Iva Zimová

GRUNNLAGET Lekce č. 11: Plavba na lodičce usnadní první dny ve školce

Jak zpříjemnit dětem první dny ve školce? S čím bychom měli začít a na co se zaměřit později?

První dny ve školce nejsou pro dítě jednoduché, nemají to lehké ani jejich rodiče, kteří si mohou dělat obavy, jak to jejich ratolest v novém prostředí všechno zvládne. Ale ani pro nás to není někdy snadné. Jak tedy usnadnit dětem vstup do školky? S čím začít, co dělat potom, na co se zaměřit hned a na co později? To jsou otázky, které nás napadají na začátku školního roku. Nikdy na ně není jednoznačná odpověď, protože záleží na mnoha okolnostech.

Vítáme vás ve školce

Náš úvodní blok začal tématem „Vítáme vás ve školce“, ve kterém jsme se postupně začali vzájemně seznamovat a poznávat prostředí kolem sebe. Cítili jsme, že děti se potřebují v novém prostředí zorientovat, aby věděly, kde jsou, kdo je tu se mnou, kdo je kdo, kam se co dává, kde co najdu, kam si dávám věci „já“, atd.

Prostě spoustu nových informací, které nechceme dětem jen sdělovat, ale které by si postupně a pomalu měly zažít. Ti, co už prostředí znají, mohou být společně s námi malými průvodci a pomocníky a tím si věci zopakují. Dbáme však na to, aby vše bylo opravdu pomalu s cítem.

U nás vzájemné seznamování probíhalo s kamarády a s novým prostředím současně. Jako motivaci pro vzájemné seznamování jsme použili plyšovou želvu, která jak se zdá zažívá stejné pocity jako mnozí z nás. Je tady poprvé, nezná nikoho, neví, kde co je. Je překvapená, nesmělá a možná se i trochu bojí. Nakonec se však osmělí a s dětmi naváže kontakt. Představí se a pozdraví. Pak je zvědavá, jak se jmenu-

jí ostatní. Motivace zabrala a i nové děti dokázaly najednou překonat zábrany a sdělit kamarádům své jméno. Zpíváme své jméno, ptáme se, jak se jmenuješ, a vzájemně si tleskáme, máváme na sebe, společně vymýšlíme různé možnosti odezvy na to, jak potěšit kamaráda, který nám právě řekl své jméno. (My ti zatleskáme, zamáváme, zadupáme, zahoukáme, zařukáme, zapískáme, atd.)

Každý máme svoji značku (selektivní asociace)

První seznámení se značkou proběhlo už při vstupu do mateřské školy – v šatně, kam si dítě uložilo své věci. Ale nastává otázka: Pamatuji si opravdu všechny děti, která je jejich značka? Jak tedy naučit děti poznat svou značku, ukládat věci na své místo, vědět a rozlišit, který ručník je jen můj, i když jsou všechny ručníky úplně stejné, k čemu je dobré mít značky ve školce a kde všude mohu svou značku objevit?

Po svačině se sejdem v kruhu, chytíme se za ruce a zpíváme si. Rozložíme značky v kruhu obrázkem nahoru. Děti si je nejprve všechny prohlédnou. Potom si ka-

KDYŽ JE DRAK HOTOV děti ho umístí na společný strom, kterému se právě vybarvilo listí.

Ilustrační foto: Iva Zimová

ždý pokusí svou značku najít, může si ji vybarvit. Zavzpomínáme na prázdniny a s nimi spojené cestování. Někdo možná cestoval i lodí. A kdo ne, může se s ní projet teď. Z barevného papíru máme pro děti připravené lodičky. U nás jsme je umístili v šatně, aby při vstupu po prázdninách byl prostor pro děti veselý a připomínal jim léto. Každý si může jednu lodičku vybrat. Krátce si s ní pohrajeme. Ale jak si ji poznáme? Která lodička je moje? Nalepíme na ni již vybarvenou svoji značku. Umístíme hotovou loďku na tabuli – přístav.

Hledej svoji loďku (selektivní diskriminace)

V zadní části herny rozmístíme na zemi lodičky označené již značkami. Je to přístav. Děti – námořníci, na určité znamení běží ke své lodi. Loďky na zemi přemístíme a námořníci se k nim opět vrací. Všimáme si, jak některým dětem dělá problém se zorientovat, když loďka je na jiném místě. Potom zvedáme kotvu, loďku si každý vezme do ruky a vydáváme se na plavbu po třídě.

Zakotvíme například u výtvarného koutku a zjišťujeme alespoň částečně, co kde je. Plujeme do dalších místností, pojmenováváme si je. Cílem této hry je zorientovat se, společně poznávat a postupně pojmenovat prostor, kde se nacházíme.

Vyplováme z přístavu (selektivní diskriminace)

Z přístavu děti už v samostatných skupinkách vyplovají postupně do nějaké místnosti nebo její části, po chvíli se vrací

zpět k učitelce – do přístavu a sdělují, kde byly. Pojmenují prostor. Na závěr děti umístí loďky na určené místo – přístav.

Na konci týdne zopakujeme a zavzpomínáme na hry a na to, co jsme spolu prožili. „Za ruce se chytíme, do kroužku si stoupneme, budeme si spolu hrát, značku zkusím vyhledat“. (Při svolávání dětí můžeme melodizovat.)

Loto „Značky“

Značky rozmístíme před děti, které sedí v kruhu. Tentokrát jsou obrázky se značkami umístěné tak, že děti nevidí, co je na kartičce. Někdo kartičku obrátí a pokusí se obrázek pojmenovat a pak se zeptá: „Kdo má značku lodičky?“ „Mně patří značka lodička.“ Zajímavé bylo sledovat reakce dětí. Najednou se zdálo, že děti se s radostí zaměřily na hru a zapomněly se ostýchat, hovořit před ostatními. Nejdříve jsme hru hráli společně. Později už si děti loto hrály ve skupinách.

Jak? Položíme na zem tři až čtyři kruhy. Podle počtu dětí. Děti se samostatně rozdělí

tak, aby u každého kruhu byly 3 – 4 děti. Každé dítě položí do kruhu obrázek své značky. Hra Loto může začít. Samostatně v malé skupince jeden po druhém obracejí kartičky značek, pojmenovávají, dávají tomu, komu patří. „Kdo má značku pejska?“ „Já mám značku pejska“.

Po hře Loto bylo vidět, že některé děti potřebují změnu, koncentrace jejich soustředění klesala, (což ve třídě smíšené věkové skupiny je běžné, vyplývá z rozdílných potřeb dětí ve věku 3-7 let), rozdělili jsme se a část dětí odešla do jiné místnosti využít terapeutický bazén.

Plavba po třídě

Co všechno mohu mít označeno svou značkou? Kde ještě mohu najít svou značku? Vědomě vyhledáváme, zjišťujeme, pátáme atd. – posilujeme schopnost vzájemné komunikace, podporujeme jazykovou vybavenost. Směřujeme k odpovědi celou větou. Ptáme se: „Našel jsi tady někde místo označené tvojí značkou?“ Dítě ukáže, může zkusit odpovědět. „Tam“, dítě ukazuje. „Ano, správně. Tam na kapsáři vidíš svou značku“. Kde jinde můžete ještě svoji značku najít? Necháme dětem prostor pro pátrání, ukazování, domlouvání se o umístění značky. Potom se jich opět ptáme: „Kde jsi našel svoji další značku?“ „Na lehátku“. „Ano, na lehátku máš připevněnou značku želv, vid? Můžeš mi to teď zkusit říci sám. – Na lehátku mám značku želv“.

Netlačíme na odpověď, spíše jen pomáháme s odpovědí. Děti jen vedeme k úplné odpovědi. Nejen metoda Grunniaget, ale

NAJDĚTE MI PŘÍBĚH, ve kterém si děti pouštěly draky?

Ilustrační foto: Iva Zimová

i Michaela Kaslová říká, že vedle fáze zaposlouchání se do správného mluvního vzoru dítě potřebuje sestavování úplných odpovědí zkoušet. Cílem bylo vnímat i další místa označená značkami. (Kapsář, lehátka, věšáky na ručníky, případně kapsář na hřebeny, označení místa v šatně).

V šatně pak pro děti bylo snadné nejen najít svoji značku, ale i pochopit smysl jejího umístění. K čemu je dobré, že ji tam máme. Není potřeba mentorovat, ale spíše se ptát. Děti pak na základě prožitku v souvislosti s hrou „Plavba po třídě“ na kladené otázky: „Víš, vedle koho máš značku? Proč tam ta značka je?“ Odpovídaly: „Abych si tam dal věci. Abych věděl, kam dát boty. Abych to tam pověsil. Abych to našel. Abych věděl kde je mé místo. Abych si tam sednul, atd.“ Okamžitě se zlepšilo povalování oblečení i umísťování bot a bačkor do botníků při převlékání.

Každý si vezme svou lodičku a pluje s ní k rybníčku

Na zem umístíme papírové kruhy, rybníčky. Říkáme verš a děti plují se svými lodičkami k vodě – do rybníčků. Potom pokračujeme: „Každý si vezme svou lodičku a pluje s loďkou k rybníčku.“ Zpočátku nemusí být rybníky označené značkou. Děti mohou vybrat jakýkoliv rybník. Později už přiložíme ke každému rybníku také značku. Loďka se značkou pluje do rybníčku označenou stejnou značkou. Takže můžeme říci, že jde o jakési přiřazování „loďka se stejnou značkou – rybníček se stejnou značkou“ (přiřazování stejnorodé, i nesterodé, dítě – znač-

ka, dítě – loďka, loďka – rybníček). Potom si děti zavřou oči a rychle přemístíme značky rybníků. Úkolem je co nejrychleji najít opět rybník se svou značkou, která se shoduje se značkou na loďce. Hra rozvíjí orientaci v prostoru, ohleduplnost, postřeh a pohotovou reakci, již zmíněnou schopnost přiřazování.

Obměny her: „Vezmi si svoji lodičku a vyměň se s kamarádem v rybníčku“. Na lodičce byl zatím každý sám, ale loďky mohou jet i spolu, nebo můžeme i někoho povozit.

Vedle fáze zaposlouchání se do správného mluvního vzoru potřebuje dítě sestavování úplných odpovědí zkoušet.

Hra „Vezmu si svoji lodičku a povozím někoho v rybníčku“ nabízí prostor pro komunikaci – Koho vezu? Já vezu Matýska. S kým pluješ ty? Já pluji s Laurou. Jakou značkou je označená loďka tvého kamaráda, s kterým pluješ? Zde se přímo nabízí prostor pro kladení otázek a podněcování dětí nenásilnou formou k úplné odpovědi. Což rozvíjí komunikaci mezi dětmi, ukazuje cestu s navázání kontaktu a přímo nabízí další možnosti zeptat se na něco svého kamaráda nebo s ním pouze jen sdílet společnou plavbu. Děti jsou tyto hry oblíbené a nejen to, pomáhají i nám posílit prosociální vztahy a podpořit nová přátelství.

Co jsme na plavbě zjistili? (hledání odpovědí generalizace)

K čemu jsou takové značky ve třídě dobré? K čemu slouží značky v ložnici? Na šatnách v polici? Na kapsáři? V umývárně? V šatně? Prostor pro dětské odpovědi. Prováděli jsme příležitostně, dle potřeby.

Porovnávání: značka je vždy stejná, ale je jiné umístění. Co znamená to, že máme každou svou značku na lehátku, v šatně, atd.? Postupně se děti ptáme, dle aktuální situace. Tím poskytujeme dětem prostor pro slovní vyjádření. Tato činnost spojuje s aktivitou vysvětluje nejen pojmy, ale vede děti k pochopení, co a jak ve které místnosti děláme a k čemu označení značkou slouží.

Porovnávání dvou lodiček při raních hrách: Dvě lodičky plují spolu (Vycházíme z předchozích činností). Pracujeme se skupinkou dětí ráno a cílem je zjistit, jak děti dokážou vnímat rozdíly a odlišnosti, pojmenovat je. Ptala jsem se dětí postupně. Jen v malé skupině. Na stůl umístíme dvě loďky stejné barvy, ale označené jinou značkou.

„Dobře si loďky prohlédni, můžeš si je vzít obě i do ruky a co myslíš, jsou stejné? „Nejsou stejné“, poznaly děti okamžitě. „Ano, správně. Ale jsou si podobné“. (Obě loďky byly bílé.) „V čem jsou si podobné, co myslíš?“ „Bílá barva“, volá Anežka. „Jsou stejně velké“, opět dodává Anežka. „V čem jsou si ještě podobné?“, ptám se dál. Nevím, kde se to v Samuelovi vzalo, ale odpověděl: „Mají stejný tvar.“ Přikládala jsem

to jeho zkušenosti z předchozího dne, kdy jsme hledali spolu rozdíly a podobnosti jeho hrnečku s podobným hrnečkem kamaráda v pitném koutku. A tak jsme hledali rozdíly a podobnosti, porovnávali a sdělovali to jeden druhému. Děti se učí o věci mluvit, rozvíjí se vlastní uvažování a myšlení.

Obměna hry: „Honzík si vezme svoji lodičku a navštíví někoho v rybníčku“. Děti mají možnost se samy rozhodnout, ke komu poplují. Kládení otázek: „Koho sis vybral?“, „Ke komu popluješ?“

Cílem hry je nejen orientovat se v prostoru, vzájemně se vyhýbat se, rychle reagovat na pokyny učitelky či nějaký signál, posilovat prosociální vztahy, ale i jazykovou vybavenost dětí. Vést děti k tzv. úplné odpovědi. Když děti s lodičkami utvoří dvojice, mohou se vydávat na plavbu spolu. Opět na nějaký předem domluvený signál se děti ve dvojicích vyměňují, aby se naučily spolupracovat i s jiným kamarádem. Činnost je možné namotivovat pokusem se skořápkami z ořechů (lodičkami) položenými na vodní hladinu v nějakém umyvadle, které také plují spolu. Negen děti chápou smyslnost a význam značek, ale nenásilnou formou se je učí rozlišovat, orientovat se v prostoru kolem sebe, kam si ukládat své věci, kde sedět, odpočívat po obědě, do kterého ručníku se utírat, ale i jak si označit svůj výkres atd.

Plujeme všichni spolu: Pohádka Lodička

Seznámíme děti s pohádkou V. Sutějeva, děti vnímají nápaditost zvířátek při stavbě lodičky, škodolibost žabky, důležitost vzájemné pomoci. S malými dětmi si na jednotlivá zvířátka hrájeme. Napodobujeme jejich pohyb, zkusíme se chytit za ruce jako oni, starší už je dokážou nejen pojmenovat, ale mohou se pokusit i vyjmenovat, v jakém pořadí se zvířátka vydala na výlet. Vycházíme z předchozí zkušenosti dětí, kdy mohly v souvislosti s textem manipulovat s obrázky (loutkami).

Stavíme loď a společně na ní poplujeme. Dokážeme se na ní všichni vejít? Připravíme dětem

vystřiženou velkou loď z kartonu. Děti hned ráno samy dobarví stožár a vodu. Po svačce se scházíme na koberci. Zkusíme dětem dát otázku: „Jak to ale udělat, abychom se všichni na loď z kartonu vešli?“ „Lehneme

Děti se učí rozlišovat, orientovat se v prostoru, ví, kam si ukládat věci, kde sedět, odpočívat, do které ručníku se utírat atd.

si na ni, stoupneme,“ začaly odpovídat děti. Ale stále jsme nemohli přijít na to, jak se na tu loď vejít. Trvalo to poměrně dlouho a dokonce jsme museli použít malou nápovědu. Ukázali jsme dětem papírový obrázek. Teprve potom Anežku napadlo, že bychom se mohli na ni nakreslit.

To jsem já

Děti měly možnost se prohlédnout v zrcadle a potom se pustily do práce. Každý kreslil sám sebe. Část dětí svůj portrét už měla z předchozího dne a ty si šly „zaplavat“ do terapeutického bazénu. Netrvalo dlouho a byla tady nakreslená celá naše třída. Stanapnout plachtu (vyrobili jsme ji z netkané textilie)

a vyrazit na společnou plavbu. Najednou jsme byli skutečně na jedné lodi. Podařilo se.

Následující den jsme ještě podlepili obrázkové portréty různými barevnými papíry, děti si svůj portrét umístily na loďku a následovaly spon-tánní

prohlížíme vlastnoručně nakreslené portréty, každý si našel ten svůj. Pak je také počítáme. Kolik portrétů je na lodi? Vyjmenováváme jména kamarádů. Něčí portrét na lodi chybí. Ale kdo to je? V době plavby někdo z nás ve školce chyběl. Nakonec se nám podařilo to zjistit a přibíráme ho, tedy jeho portrét na palubu.

Vlnky můžeme slyšet

Potom bereme na palubu i zvířátka z pohádky. Myšku, kuře, mravence, berušku a žabku. Část dětí drží obrázky – papírové loutky a plujeme v rytmu písničky po třídě: „Houpy, houpy, houpy, hou, děti už ploujou, tralala, tralala, děti už ploujou“. Melodie P. Jistl – Písničky pro nejmenší. Ostatní plavbu nejprve sledují, sedí v půlkruhu na koberci na modrém trojčípém šátku, se kterým později simulují pohyb vln. Velkých a drobných vlnek, podle toho jestli je hladina vody klidná nebo se vlní. Když dozní písnička, děti si postupně papírové loutky předávají, aby se v plavbě na lodi postupně vystřídal.

Obměny: „Děti, zvířátka, myšky ploujou“. Někdy to na vlnách vypadá, jako když zní hudba. Děti se zklidní a upozorníme je, že budeme teď vnímat zvuk vln sluchem. Využíváme hru na zvonkohru.

Myší pohádka (selektivní asociace)

U nás ve třídě „bojujeme“ s hlukem. Už v předchozích činnostech a na základě divadelního představení „Myší pohádka“, která začínala slovy: „Byla jedna spíže a v ní jedna myš“, jsme si nejen na myši hráli, ale i pozorovali ucho kamaráda a jen částečně zjišťovali, jak to s tím uchem vůbec je. Jak se různé zvuky linou k našemu uchu a my je dokážeme slyšet. Pak jsme si také zkoušeli, hrát přesně na to, jak to bylo v pohádce. Myšky tam dokázaly být potichu, když tam byly jen dvě a jak to vypadalo, když myši bylo moc? Přesně tak moc, jako je nás ve třídě, (dětí ten den bylo 25). Myši se rozmnožily a hrozilo jim vykazání a vyhnání ze spíže nebo dokonce sežrání kocourem. Děly totiž rámus, hluk a to se nikomu samozřejmě nelíbilo.

Hra s básničkou „Na myši“ (selektivní diskriminace, rozlišování ticho x hluk)

Všechny myši v šedé chýši

mají šaty šedé.

Všechny myši v šedé chýši

šedý myšák vede.

Děti chodí velmi tiše po třídě, znázorňují, jak umí být potichu, jinak by jim totiž hrozilo „vyhnání“. A co by si myši počaly právě

reakce dětí, kde kdo bude na lodi sedět, vedle koho, hledání, zjišťování a určování kdo je kdo na příslušném obrázku. Ještě mnohokrát si

ted', když se blíží podzim. Na zvukové znamení (můžeme to motivovat otevřením dveří, přichází majitelka spíže – viz shlédnutá pohádka) se děti-myšky schoulí do klubíčka a jsou tak potichu, že je nikdo neslyší. Naopak když jich je moc a zapomenou, tak piští. Děti zkoušejí. Učitelka vstoupí do role z pohádky (babička z pohádky, které spíž patří) a zavolá: „A dost! Takhle by to dál nešlo.“ Myšky - děti se okamžitě ztiší. Teď všichni vidí, jak dokáže být myší hluk nepřijemný.

A tak se pomalu dostáváme k tomu, jak je to se sluchem a co vadí lidskému sluchu a hlavně našim nejmenším kamarádům, kteří už hluk nemají rády vůbec. Vyvozujeme pravidlo „mluvíme potichu“. Část dětí ho zkouší výtvarně zachytit.

Děti si z celého tematického celku odnášejí jednak spoustu zážitků, poznatek, proč je dobré si vzájemně pomáhat, jak nám je hluk nepřijemný a jaké nám dělá potíže mluvit tiše. Také už částečně víme, kde co je, jak to u nás chodí, jakou máme značku a k čemu je dobrá a jak si můžeme hrát spolu.

Další příklady rozlišování a zevšeobecnování

Sluchová hra „Myšičko, myš, ve spíži máš skrýš. Potichu vylezeš, koukáš, kde co sníš.“ Jedno dítě (babička) sedí na židli, pod židli je zvoneček, pod ním obrázek syra, který si děti samy ráno vybarvovaly. K hrám byla využita spíž, kterou si děti postavily z Polykarpovy stavebnice. Pojem spíž byl vysvětlen v pohádce, znovu jsme si zopakovali, aby děti opravdu věděly, co to spíž je a co se tam může ukládat. Ostatní děti sedí v půlkruhu a všichni společně říkáme básničku:

„Myšičko, myš, ve spíži máš skrýš, potichu vylezeš, koukáš, kde co sníš.“ Dítě (babička) sedí na židli, má zavázané oči, spí. Vybereme jedno dítě (myš), ta se pokouší zmocnit syra (zvonečku). Babička ale nesmí myš slyšet ani to, jak si sýr (zvoneček) odnáší. Pokud se tak stane, a uslyší zazvonění, zavolá: „Ve spíži je myš!“

Dítě představující myšku se rychle a potichu vrátí na své místo. Pokud se však myšce podaří zmocnit se syra (zvonečku) aniž by zazvonil, ostatní děti volají na babičku: „Sýr je pryč!“

Smyslem hry je uvědomovat si rozdíly mezi tichem a hlukem, posilovat vnímání sluchem, rozvíjet soustředěnost, trpělivost, obratnost dětí při manipulaci s předmětem a užívat si radost ze společného zážitku. Také je zde zastoupena práce se symboly, zvoneček znamená v této hře sýr.

Pohybová hra: Veselá myška a kocour.

Děti sedí v kruhu a říkají říkanku: „Tiše, myško, ší, ší, ší, ať tě nikdo neslyší.“ Jedno dítě - myš chodí kolem. Při slovech „Kocourku, kocourku, proběhni se za myši,“ zaklepe myška kamarádovi na záda a začne honička kolem kruhu – kocour honí myšku.

*Tiše, myško, ší, ší, ší,
(Myška jde potichu, při honičce ztropí oba hluk. Opět další příklad na rozlišení.)*

ať tě nikdo neslyší.

Kocourku, kocourku,

proběhni se za myši.

Na základě pozorování a vlastní zkušenosti z přírody vnímáme, jak klid zvířátkům prospívá. Porovnávání hluků a zvířátka, malé děti a hluk ve třídě, atd.

Lodička má stožár (vyrábění, zkoumání, pokus, sestavování)

Z nasbíraných kaštanů a žaludů vyrábíme hned ráno lodičky. Všimáme si částí. Půlka kaštanu nebo žaludu – loďka, stéblo z obilí

žeme dětem pravítko. Okraj pravítka je také rovný. A podle pravítka můžeme nakreslit rovnou čáru. Potom dětem rozdáme pravítka a každý přejíždí po hraně a zkoumá rovnou část pravítka tím, že prstem přejíždí po hraně. Děti si vezmou papír a zkusí si samy podle pravítka nakreslit rovnou čáru. Mohl by to být stožár. Potom otáčíme papírem a zkoumáme tvar čáry, stožár je stále rovný, i když papírem pohybuje.

Zaměříme se na pojem „tvar - rovná čára“. Děti si zkusí samy porovnat rovnou linii pravítka se stěblem. Další příklady a vyhledávání ve třídě částí věcí, předmětů, linií, kde můžeme tento tvar vidět.

Selektivní diskriminace

Začneme ukazovat sami, děti se postupně přidávají. Každý si může vybrat kamaráda, se kterým půjde zkoumat, co ještě kolem nás má „tvar rovné čáry“. Děti hledají, ukazují prstíkem, po chvíli se opět scházíme na koberec. Teď si povíme, kdo co objevil a pokusí se nám říci, s kým byl ve dvojici a kde rovnou čáru viděl. To bylo pro děti asi nejtěžší. Popsat část věcí, předmětů, kde ji viděli. Zajímavé bylo, když dva kluci nahlásili, že viděli rovnou čáru na záchodě. Když jsme se pídili kde, řekli, že na splachovadle. Máme totiž splachovadlo na šňůrce.

Změna tvaru - kouzlo s provázkem

Vezmeme provázek, napneme, povolíme. Několikrát opakujeme. Děti sledují změnu tvaru. Říkáme krátký verš: „Sem a tam, sem a tam, rovnou čáru na podlaze kouzlem udělám.“ Děti opakují a ukazují ve vzduchu prstíkem. Potom děti také samy zkoumají změnu tvaru.

Kouzlo

Dám dětem hádat, co si myslí. Jestli dokážu udělat rovnou čáru pomocí provázku i když nemám žádné pravítko ani tyčku. No uvidíme.

Vezmeme provázek, obalíme ho v dětském zásypu. Těsně nad podložkou provázek napneme. Lehce brnkáme o podložku. Z provázku se bílý prášek obtiskne na pod-

Smyslem hry je uvědomovat si rozdíly mezi tichem a hlukem, posilovat vnímání sluchem, rozvíjet soustředěnost a trpělivost.

– stožár, plachtu vyrábíme z papírového kapesníku a barevných listů. Později i z barevných papírů. Začneme otázkou a zeptáme se dětí, zda si pamatují, kdo v pohádce, kterou už děti dobře znají, přinesl stéblo slámy, aby si zvířátka mohla postavit lodičku. Také si připomeneme, jak jsme malovali stožár na naši loď z kartonu. Potom ukážeme dětem stéblo trávy.

Selektivní asociace

„Podívejte se děti, jak je stéblo trávy rovné.“ „To by byl stožár! Jaký má tvar?“ Uká-

A JAKOU BARVU má tvůj dílek dračího ocasu?

Ilustrační foto: Iva Zimová

ložku. Kouzlo se podařilo. Sledujeme tvar rovné čáry. Opět říkáme říkanku: „Sem a tam, sem a tam, rovnou čáru na podlaze udělám.“ Pokus provedeme nejen na zemi, ale také na větším papíru a také na tabuli. Děti sledují rovnou čáru a mohou si kouzlo samy ve dvojici vyzkoušet.

Hádkanky

Vyhledávání a rozlišování rovných linií na různých věcech a předmětech, slovní vyjádření a pokus o pojmenování části předmětu, kde linii rovného tvaru vidím nebo naopak nevidím. Použijeme – pravítko, stěblo trávy, hřebík, hřebení, list papíru, pohlednici, sešit, míček, stolek postavený ze stavebnice Seva, dřevěná destička, písmenko E, fix, různé druhy víček atd. Předměty přikryjeme, děti poslepu vytáhnou nějaký předmět a už samy se pokouší pojmenovat, na jaké části předmětu vidí tvar, o kterém se bavíme, nebo vidí jiný tvar, o kterém už také něco víme.

Vyhledávání tvaru „rovná čára“ dětem potíže nedělalo, ale těžké pro děti bylo pojmenovat, kde přesně vidí rovnou linii. (Na okraji desky, část tyčky na lízátko, nikdo si nevšiml rovné čáry uvnitř vlajky, kde rovné čáry přímo vlajku rozděluje.) Porovnávání jsme prováděli postupně, nejprve na dvou předmětech, později třech a v menší skupině dětí. Viz Kaslová – V matematice hraje výraznou roli porovnávání. Pochopení pokynů souvisí s rozvojem slovní zásoby.

V souvislosti s touto aktivitou se přímo nabízel prostor pro porovnávání délek stožárů. Tedy pojmy **dlouhý x krátký, delší než x kratší než**. Vše jsme praktikovali individuálně.

Dále jsme se zaměřili na sestavování z barevných tvarů a dřevek od zápalek. Téma vedlo nejen k pochopení systému označení značkou některých věcí v různých prostorech a k zlepšení orientace, pomohlo

s navázáním dalších kontaktů mezi dětmi a podpořilo komunikaci. Vedlo k uvědomění si nejen sama sebe, ale i svého kamaráda a tím podpořilo pocit sounáležitosti s celým kolektivem.

Další zážitky, například divadlo Myší pohádka, aktuální hry v souvislosti s příběhem, sluchové a pohybové hry atd. pomohly uvědomit si, jak je to s hlukem a podpořily snahu a motivaci dětí hluk snižovat. Snažili jsme se u dětí podporovat vlastní myšlení, již zmíněnou komunikaci tak, aby dětem to přinášelo uspokojení a poskytlo prostor pro objevování světa kolem nás s respektem ke schopnostem dětí vzhledem k jejich věkovému rozdílu a potřebám.

Na závěr našeho projektu bychom chtěli pohádku o lodičce společně s dětmi zahrát jejich rodičům.

Miroslava Baxová

O VODOROVNÉ POLOZE se můžeme učit i během výletu k rybníku.

Ilustrační foto: Iva Zimová

GRUNLAGET Lekce č. 12: Kouzla s ledem odhalí vodorovnou polohu

Následující lekce se jmenuje O splněním přání, což je i název pohádky Zuzany Pošpišilové, která vyšla v knize Pohádky před spaním. Lekce je vedena metodou Grunnlaget, formou projektového vyučování. Cílem je porozumění pojmu vodorovná poloha. Začínáme číst:

„Když dostal Tomík k Vánocům nové brusle, měl z nich opravdovou radost. Nemohl se dočkat, až je vyzkouší na rybníku. Potíž byla v tom, že zima byla příliš mírná a mráz neměl takovou sílu, aby na hladině vytvořil pořádnou vrstvu ledu...”

Zima je tady, ale po sněhu nikde ani památky. Čteme si po částech pohádku, a protože ani u nás není venku po zimě ani památky, zkusíme si každý nakreslit zimního skřítky a vyrobit si jeho kouzelnou hůlku. Každý si může přinést z domova nějakou hůlku, kterou si obalíme alobalem, aby se pěkně leskla.

Stříbrná hůlka (vnímání pojmu vodorovná poloha)

Jaký má hůlka tvar? Opakování, protože o tvarech už něco víme. (Je rovná - můžeme říci, že má tvar jako rovná čára.) Pojdme hůlky porovnat. Jsou všechny stejně dlouhé? Jak to porovnávání můžeme udělat? Necháme dětem prostor pro hledání řešení. Nemusíme činnost dělat jen při vý-

uce, ale třeba po svačině se skupinkou dětí, které už jsou rychleji najedené. Odpadnou dlouhé prostoje a děti se zaměstnají, nemají čas na zlobení.

Děti hůlky porovnávají nejrozličnějšími způsoby. Nakonec najdou tu nejdelší a nejkratší. Ptáme se jich, co všechno můžeme s hůlkou dělat? Můžeme s ní kouzlit. Můžeme s ní cvičit. Můžeme s ní dělat pokusy, např. položit hůlku na vodní hladinu a zkoumat její polohu. A co umí s kouzelnou hůlkou vyčarovat náš malý zimní skřítek? Vrátime se k textu pohádky:

Děti si postupně zkusili ukazovat a pojmenovávat, které části čar písmen L, E, A, T leží ve vodorovné poloze.

...“Ty umíš čarovat?” zeptal se překvapený Tomík. Skřítek se usmál a hrdě pokýval hlavou....

Zde je prostor pro zjišťování, co jsme se z pohádky dozvěděli o skřítkovi a o zimě. Co když si s hůlkou přičarujeme sněhové/papírové koule? (mačkání papíru, hod na cíl papírovou koulí, možnost zobrazit zásky na počítadle), viz text pohádky:

...„Každé ráno vyběhl k rybníku za loukou, aby se podíval, jestli už se na něm dá bruslit. Ale pokaždé se smutně vracel domů, protože každý kamínek, který do rybníka hodil, se v něm utopil stejně jako v létě...”

Co umí paní Zima? Děti si postupně podávají hůlku v kruhu, lehce ťuknou o zem a přikouzlí jednu věc, co zima doveče. Cílem je částečně zmapovat znaky zimy a pojmenovat, co nás v souvislosti se zimou napadá. Navodit příjemnou atmosféru a probudit v dětech v souvislosti s pohádkou zájem o to, co se děje kolem nás. Vnímání podobnosti v příběhu a v reálném životě. Podporovat dětskou fantazii a tvořivost, užívat si radost z pohybu.

Selektivní asociace, pojem vodorovná poloha

Při vycházce zamíříme také k rybníku a připomeneme si pohádku. Podíváme se, zda je hladina vody pořádně zamrzlá. Zjišťujeme, že není a hladina vody si více všimáme. Díváme se, co na hladině vidíme a říkáme si, že je vždy ve vodorovné poloze. Další den provádíme pokusy. Děti si mohou přinést průhledné plastové lahve, které si jdou samy do poloviny naplnit vodou. My jen zkontrolujeme důkladné zasroubování víčka, aby nám voda nevytekla při otáčení a manipulaci s ní na koberec.

Následuje zkoumání hladiny vody v lahvi. Jak? Nejprve lahvičkou zatřese a díváme se, co se uvnitř s vodou děje. Vidíme, jak se voda pohybuje, bublá, šplouchá, stříká, atd. Potom necháváme vodu v klidu. Co se s vodou děje teď? Připomínáme si vycházku k rybníku. Pak se díváme, co se stalo s hladinou vody v naší lahvi, když byla v klidu. Hladina vody je ve vodorovné poloze.

Otáčíme pomalu lahvi a opět chvíli čekáme, až se hladina uklidní. Vidíme, že i když lahev natočíme, hladina vody je vždy ve vodorovné poloze. Nastává čas rozhlédnout se kolem sebe. Prozkoumat, co všechno anebo lépe řečeno která část předmětu nebo nějaké věci leží ve vodorovné poloze. Děti si vzaly naplněné lahve a vypravily se zkoumat. Rozhodnutí, zda půjdou samostatně nebo s kamarádem, už bylo na nich. U nás si většinou děti vybíraly k sobě kamaráda.

Po chvíli samostatné aktivity se opět scházíme na koberci a sdělujeme si vzájemně své objevy: „Tady, dvířka,“ „tyčky u žebřin,“ „stůl,“ „tabule,“ „prkno, kde je dráha pro auta“, atd. ukazovaly děti. Bylo však potřeba odpovědi upřesnit a pomoci dětem nastavit „správný slovník“. Pojmenovat správně, která část tabule, stolu, je v poloze, o které se bavíme a nechat děti si to samostatně znovu ověřit pomocí lahve s vodou. Tím jsme podporovali vyjadřování dětí a jejich slovní zásobu.

Selektivní rozlišování

Další den jsme si hrály s vodou ve vaničce. Přišli na řadu naše kouzelné hůlky. Nejdříve jsme čekali hladinu vody společně, pak jsme na ni položili hůlku a pozorovali jsme, jak nám plave na hladině. Opět jsme se pokusili polohu hůlky pojmenovat. Hůlka leží na hladině ve vodorovné poloze. Měnili jsme polohu hůlky a snažili jsme se s dětmi rozlišit, kdy hůlka je ve vodorovné poloze a kdy není.

Potom děti odešly ke stolečkům, kde už měly připravené vaničky s teplou vodou a měly možnost si samy zkoušet a pokládat na hladinu další předměty - malé tyčky, hůlky, části stavebnic, atd. Záměrně jsme vybírali věci, které plavou, protože našim cílem bylo rozlišování polohy předmětů a plovoucí předmět se po změně polohy opět vrátil na hladinu vody do té vodorovné. Souviselo logicky s pojmem vodorovná poloha.

Poznámka: Kdybychom sledovali jiný zájem, např. co plave, samozřejmě bychom vybírali předměty plovoucí i neplovoucí.

Selektivní generalizace

V malých skupinkách či individuálně jsme si pak dávali hádanky typu: „Vyber předmět, který leží ve vodorovné poloze.“ (Na stole

leželo pravítko a fix jsem držela zvednutý.) „Pojmenuj, která ze tří věcí neleží ve vodorovné poloze.“ (Na stole byla tužka, štětec, flétnu jsem zvedla v svisle, atd.) Následovalo spoustu příkladů, až jsme se dostali k písmenům L, E, A, T, začali si všimnout jejich částí a postupně si zkusili ukazovat a pojmenovávat, které části čar písmen leží ve vodorovné poloze.

Cílem bylo uvědomit si, že v souvislosti s umístěním mohou pokládat předměty, například na stůl různým způsobem. Tak se postupně dostat od prostorové orientace k orientaci v ploše. Což může usnadnit například při psaní dítěte udržet písmo na lince. Dále to posiluje vyjadřování dětí.

Poznámka: Při určování polohy čar jednotlivých písmen a vyhledávání podobností mezi nimi je dobré umístit jednotlivá písmena na tabuli. Nebo držet je vertikálně. Ležící písmena položená na zemi by mohla děti v souvislosti s určováním již zmíněných poloh čar mást.

Spontánní dětské objevy

Přišla zima a v noci byl konečně mráz. Jednou, při návratu z vycházky, několik dětí objevilo na malém kanálu plovoucí kus ledu. Trefná příležitost pro zkoumání ledu, který plaval na hladině a určování nejen jeho tvaru, ale i polohy. Mohli jsme libovolně měnit jeho polohu a seznamovat se s dalšími pojmy – šikmá, v svislé poloze – u nás jsme následně postupovali podobným, již výše uvedeným způsobem. (Například – klouzání se po lavičce, koulení a posílání předmětů z lavičky dolů, rozlišování – je x není v šikmé poloze, zevšeobecňování neboli generalizace – při hře s písmenky).

Bonus

Konečně několik dní trochu mrzne. Hledáme plastové nádoby, kelímky, papírové krabice od mléka různých tvarů. Děti si je přinášejí z domova. Dáváme do nich vodu a pak ji necháváme přes noc zmraznout. Druhý den z nádobek led vyklopíme a zkoumáme hmatem tvary – kulatý – kde se prstík nezastaví, hranatý, všimáme si velikosti a také dalších vlastností ledu.

Co všechno bychom o tom dokázali říci? A podaří se nám najít, shodný tvar nádobky a tvaru ledu? Pozorně se díváme – jsou všechny tvary stejné? Zkoušíme porovnat. Led ale studí, je hladký a klouže, tak je třeba trochu zručnosti. Nakonec zjišťujeme, že tvary nejsou stejné. Něčím si však podobné jsou. „Jsou ledové, je v nich zima, studí, kloužou, kape z nich voda, jsou v nich bublinky, atd.“

Návrh Stázinky do dalšího dne: použít formičky od bábovek k dalším pokusům s le-

dem. Následující den pak nemůžeme sami uvěřit, jak dokážeme s paní zimou, mrazem a vodou kouzlit. Děti toho o ledu vymyslely spoustu a se svými zážitky se chtěly pochlubit svým rodičům. Proto jsme „ledové tvary“ umístili do šatny s informací o našem zkoumání a následně před vchod, kde jsme z nich udělali malou ledovou výstavu.

Cílem bylo prozkoumat různé trojrozměrné tvary, tentokrát z ledu, vnímat změnu skupenství způsobenou mrazem, také to, že led vlivem tepla taje, podpořit schopnost rozlišování a pojmenování tvarů, vyjádřit slovy své zjištění, na základě přímé manipulace a opakovanými pokusy s formičkami motivovat děti k vlastnímu experimentování i doma.

Znalost pojmu vodorovná poloha bylo možné ověřovat v běžných situacích. Například, když jsme si v období masopustu hráli na muzikanty. Hudební nástroje jsme pokládali na určené místo různým způsobem a všimáli si možností. Trumpeta ve v svislé poloze stála sama. Kytara byla umístěná v šikmé poloze nebo se dala položit do vodorovné polohy.

Miroslava Baxová

INVESTICE DO ROZVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ

Časopis ZVONÍ! vznikl jako součást projektu Pojdte do školky!
Projektu se účastní tyto organizace: Člověk v tísni, o.p.s., IQ Roma servis, Cheiron T, o.p.s.,
Diecézní charita Brno, pobočka Jihlava, Tady a teď, o.p.s., Sdružení sociálních asistentů,
Diakonie ČCE Vsetín, Salinger, o.s. a Amalthea, o.s.

Redakce: Martin Kovalčík, Kateřina Lánská, Bohdana Bělorová. Grafická úprava: Jiří Novák.
Vydává Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, Praha 2, PSČ: 120 00. Kontakt: martin.kovalcik@clovekvtsni.cz